

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ

ΟΝΟΜ/ΝΥΜΟ: ΤΑΖΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΤΕΙ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ: ΣΔΟ

ΤΜΗΜΑ: ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΒΛΑΧΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην σύγχρονη ιστορία, δεν υπήρξε ποτέ άλλη περίοδος, κατά την οποία να συνέβησαν περισσότερες αλλαγές, σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, από εκείνες που είδαμε να συντελούνται κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα.

Νέες αγορές δημιουργούνται με τις αναδυόμενες σε όλο τον κόσμο οικονομίες – Ανατολική Ευρώπη, Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών, Κίνα, Ινδονησία, Κορέα, Ινδία, Μεξικό, Βραζιλία, Χιλή, Αργεντινή – που υπόσχονται τεράστια κατανάλωση στο μέλλον. Στις πιο ώριμες αγορές του βιομηχανικού κόσμου οι ευκαιρίες και οι προκλήσεις αφθονούν, καθώς και οι προτιμήσεις των καταναλωτών γίνονται περισσότερο απαιτητικές και σύνθετες ενώ παράλληλα αυξάνεται η αγοραστική δύναμη που έχουν στη διάθεση τους για να ικανοποιήσουν τις νέες ανάγκες τους.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας των κοινωνιών και των πολιτισμών δημιούργησε νέα δεδομένα, ανέτρεψε ισορροπίες, αναδιάρθρωσε τη διεθνή τάξη πραγμάτων. Δύο φάσεις ή δύο περιόδους της παγκοσμιοποίησης θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε. Η πρώτη σημειώνεται από το 1850 μέχρι το 1914 , χρονιά έναρξης του Α Παγκοσμίου Πολέμου , με κύριο χαρακτηριστικό την μετακίνηση των ανθρώπων , δίχως διαβατήριο , την εφεύρεση του ατμόπλοιου , του τηλέγραφου , του υπερατλαντικού ασύρματου , του σιδηροδρόμου και τελικά του τηλεφώνου. Είναι σαφές ότι η περίοδος αυτή συρρίκνωσε το μέγεθος του κόσμου από “μεγάλο” σε “μέτριο” . Η περίοδος των κατοπινών 75 ετών χαρακτηρίζεται σαν ένα μακρύ διάλειμμα από τη μια και την άλλη εποχή παγκοσμιοποίησης.

Η σημερινή περίοδος της παγκοσμιοποίησης δεν είναι διαφορετική μόνο σε έκταση και ένταση , αλλά διαφέρει και ποιοτικά. Ο πλανήτης συρρικνώνεται και “μικραίνει” ακόμα περισσότερο. Κατά τον Economist η προηγούμενη περίοδος παγκοσμιοποίησης βασίστηκε στη μείωση του κόστους μεταφοράς , χάρη στην εφεύρεση του σιδηροδρόμου , του ατμόπλοιου και του αυτοκινήτου , οι άνθρωποι μπορούσαν να μετακινηθούν και συναλλάγουν εμπορικά με πολύ περισσότερα μέρη , ταχύτερα και φθηνότερα. Η σημερινή περίοδος παγκοσμιοποίησης στηρίζεται στη μείωση του κόστους των τηλεπικοινωνιών – χάρη στα μικροσίπς - , στους δορυφόρους , στις οπτικές ίνες και στο Ίντερνετ.

Ωστόσο , τα ερωτήματα παραμένουν: Τι θα γίνει με τις μικρές κοινωνίες και την ποθητή τοπική ανάπτυξη. Μπορεί μια κοινωνία – στην προσπάθειά της να αναπτυχθεί και να απογειωθεί – να συμπεριφέρεται σαν αυτοκινούμενο όχημα ή αναγκαστικά θα πρέπει να συνδεθεί και να

σύρεται από το άρμα της παγκοσμιοποίησης; Κάτω από ποιες συνθήκες μια μικρή κοινωνία αυτονομείται ή χειραγωγείται; Ποιες είναι οι προϋποθέσεις μιας αυτοδύναμης λειτουργίας και μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής διαδικασίας; Πώς μπορεί να γλιτώσει από την ισοπέδωση των πολιτισμών και την πολτοποίηση των κοινωνικών αξιών. Οποιαδήποτε και αν είναι η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα , φαίνεται πως το μέλλον «μεροληπτεί» για τις κοινωνίες με ειδικά χαρακτηριστικά , όπως η ένταση δημιουργικότητας , τα ισχυρά στοιχεία της υγιούς παράδοσης , οι ευαισθησίες καθώς και οι κλασσικές αρχές της πανανθρώπινης παιδείας που γεννήθηκαν στον τόπο μας όπως : το μέτρο , το όριο , η ηθική και η αρμονία.

**Απόσπασμα από την διδακτορική διατριβή του Fernand Braudel
«Μεσόγειος : Ο χώρος και η ιστορία» 1947**

‘...ωστόσο με εξαίρεση τη ελιά , το αμπέλι και το σιτάρι – αυτόχθονα αγαθά της Μεσογείου από πολύ νωρίς -, όλα σχεδόν τα υπόλοιπα γεννήθηκαν μακριά από τη θάλασσα.

Για παράδειγμα , πορτοκαλιές , λεμονιές , μανταρινιές προέρχονται από την Άπω Ανατολή και έφθασαν εδώ με τους Άραβες. Τα παράξενα φυτά με τις ασυνήθιστες μορφές , με τα αγκάθια σαν ανθισμένα δόρατα , με τα ξένα ονόματα , κάκτοι , αγκάβες , αλόες , φραγκοσυκιές , είναι μα την αλήθεια αμερικάνικα.

Αυτά τα μεγάλα δένδρα με το ωχρο φύλλωμα – φέρουν ωστόσο ελληνικό όνομα : ευκάλυπτος , προέρχεται από την Αυστραλία. Και τα κυπαρίσσια ήρθαν από την Περσία. Αλλά και όταν έρχεται η ώρα του πιο λιτού γεύματος πόσες εκπλήξεις υπάρχουν ακόμα – μπορεί να είναι η ντομάτα που προέρχεται από το Περού , η μελιτζάνα που είναι ινδική , οι κόκκινες πιπεριές από την Γουιάνα , το μεξικάνικο καλαμπόκι , το ρύζι , αυτό το ευεργέτημα των Αράβων , για να μη μιλήσουμε για τα φασόλια , για την πατάτα , για το κινέζικο βουνίσιο ροδάκινο που έγινε περσικό ή για τον καπνό.’

1. Τα οικουμενικά όνειρα

Η παγκοσμιοποίηση , η κίνηση αυτή της οικειοποίησης της Γης από τον Άνθρωπο , ξεκίνησε ίσως πολλούς αιώνες πριν , τότε που ο Άνθρωπος άρχισε να οργανώνει την κοινωνία του και να μαθαίνει να κοιτάζει μακριά , έξω από τα όρια της κοινότητάς του. Η παγκοσμιοποίηση αρχίζει τη στιγμή που ο άνθρωπος μετακινείται μέσα στο χώρο και εξαπλώνεται σιγά-σιγά σε όλον τον πλανήτη. Ο διαρκής αγώνας του για επιβίωση τον ωθεί στην μετανάστευση και με την ανάπτυξη των πρωτογενών εργασιών οροθετεί την μόνιμη εγκατάστασή του. Την εποχή αυτή το χωριό του και τα γειτονικά του περίχωρα αποτελούν τους ορίζοντές του : Άρχεται η Ιστορία.

Ωστόσο , το ρίζωμα του συνόλου σχεδόν της Ανθρωπότητας δεν εμποδίζει την ανάπτυξη οικουμενικών ονείρων. Η παγκοσμιοποίηση , όμως, η διαμόρφωση δεσμών που εξαπλώνονται σε ολόκληρη τη Γη , διαγράφεται μεταξύ της περιόδου των μεγάλων ανακαλύψεων , μέσα σε ένα κλίμα αλληλοσπαραγμού.

Τον 19^ο αιώνα οι ευρωπαϊκές δυνάμεις και ο κληρονόμος τους , οι Ηνωμένες Πολιτείες , επιχειρούν την μεγάλη άρση της απομόνωσης του πλανήτη , που οδήγησε στο φοβερό πλήγμα των δύο παγκοσμίων πολέμων. Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου , ως το τέλος του 20^{ου} αιώνα , πολλές δυναμικές προωθούν τη σύσταση ενός ενιαίου παγκόσμιου χώρου.

2. Ο «αυτισμός» των μικρών κοινωνιών.

Καθένας από τα ανθρώπινα σύνολα που προβάλλουν από τα σκοτάδια των αιώνων , τείνει να ορίσει τον εαυτό του ως ολόκληρη την ανθρωπότητα. Για τους ανθρώπους – μέλη μικρών κοινωνιών , η ανθρωπότητα δεν αποτελεί ποτέ ένα φυσικό δεδομένο , αλλά μια κατασκευή ιδιαίτερη σε κάθε πολιτισμό.

Το ξημέρωμα της Ιστορίας βρίσκει τις περιορισμένες αυτές κοινότητες να έχουν τους δικούς τους Θεούς , που δε θα μπορούσαν να μοιράζονται με άλλους.

Πολιτική ταυτότητα και θρησκευτική ταυτότητα συγχέονται. Αυτή είναι η περίπτωση του Ισραήλ , λαού περιούσιου χάρη στην αφοσίωσή του στον Γιαχβέ , τον μοναδικό Θεό. Αυτή είναι η περίπτωση των ελληνικών πόλεων που λατρεύουν ένα κοινό πάνθεον , αλλά που καθεμιά έχει τη δική της προστάτιδα θεότητα , ζηλότυπη και αποκλειστική.

3. Το αμερικάνικο πειραματικό εργαστήριο

Από το τέλος του 15^{ου} αιώνα , η αμερικανική ήπειρος αποτελεί χώρο διεκδίκησης και διαμάχης των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης. Ενώ η Ασία και η Αφρική είναι περίπου γνωστές , έστω από τις διηγήσεις και τους μύθους των ταξιδιωτών , η Αμερική δεν υπάρχει για την Ευρώπη ως την ανακάλυψή της , 1492 , από τον Χριστόφορο Κολόμβο (ο οποίος αγνοώντας ότι έχει αγγίξει ήπειρο πιστεύει ότι έφτασε στο Ζιπαγκού , δηλαδή στην Ιαπωνία).

Η άφιξη των Ευρωπαίων κατακτητών επιδρά σαν κατακλυσμός που κονιορτοποιεί τις εύθραυστες ισορροπίες της περιοχής αυτής. Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα , μέσα σε λίγες δεκαετίες , κύματα τυχοδιωκτών , διψασμένων για χρυσάφι , καταστρέφουν τις σημαντικές αυτοκρατορίες των Αζτέκων και των Ίνκας , κατεδαφίζοντας σπουδαίους πολιτισμούς. Η πιο τρομακτική τραγωδία οφείλεται στα μικρόβια που φέρνουν μαζί τους οι Ευρωπαίοι : πεπεισμένοι ότι οι θεοί τους ,τους εγκατέλειψαν , οι Ινδιάνοι που δεν έχουν ανοσοποιηθεί , υποκύπτουν κατά εκατομμύρια.

Η Αμερική απογυμνωμένη από το μεγαλύτερο μέρος του αρχικού πληθυσμού της (πολλοί επιζήσαντες θα πεθάνουν στην κόλαση των ορυχείων) ανήκει στους ευρωπαίους. Τότε ξεσπούν οι αυτοκρατορικές αντιπαλότητες : Ισπανοί , Πορτογάλοι , Ολλανδοί , Γάλλοι , Βρετανοί που εκμεταλλεύονται και χειραγωγούν τους ιθαγενείς , ερίζουν για τα αχανή αυτά εδάφη.

Η Βόρεια Αμερική καταφύγιο των θρησκευτικών διαφωνιών , γίνεται μια Γη της Επαγγελίας ,όπου θα κτιζόταν μια κοινωνία απαλλαγμένη από τα κουσούρια της γηραιάς Ευρώπης , μια ιδανική χώρα , με ιδανικό πολίτευμα.

4. Οικουμενικά ταξίδια

Ενδιαφέρον μεγάλο παρουσιάζει η απελευθέρωση της Οδού Μετάξης , που συνδέει την Ευρώπη με την Κίνα , μέσω της Κεντρικής Ασίας και που ελέγχεται από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα έναν αγώνα δρόμου για την ανακάλυψη της θαλάσσιας οδού που θα επιτρέψει την ελεύθερη πρόσβαση στην Άπω Ανατολή , αυτόν τον μακρινό , μυθικό τόπο προέλευσης μπαχαρικών , μεταξιού και χρυσού. Το 1488 , πραγματοποιείται ο παράπλους του Ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδας. Το 1497 , ο Πορτογάλος Βάσκο Ντε Γκάμα περνά το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας από την ανατολική οδό και κατόπιν , το

1498 , είναι ο πρώτος Ευρωπαίος που φτάνει στις Ινδίες δια θαλάσσης. Το 1519-1522 ο Μαγγελάνος πραγματοποιεί τον πρώτο γύρο του κόσμου.

Στις περιπέτειες αυτές , που ανατρέπουν την όψη του κόσμου , εμπλέκονται μόνο μερικές εκατοντάδες άνθρωποι. Οι κίνδυνοι είναι τεράστιοι : ναυάγια , ασθένειες , επιθέσεις , πειρατών ή στόλων των αντιπάλων δυνάμεων ... Σε αυτήν την οικειοποίηση του κόσμου από την ακμαιότατη Ευρώπη , η βία είναι πανταχού παρούσα. Θα παρατηρούσε κανείς ότι το 1776, λίγο πριν ξεσπάσουν τα κύματα της Βιομηχανικής Επανάστασης , «τα πλοκάμια του ευρωπαϊκού εμπορίου» (όπως θα έλεγε ο Fernand Braudel) απλώνονταν σε ολόκληρη την Γη , συχνά , όμως αγγίζουν μόνο τις ακτές αφήνοντας την απέραντη ενδοχώρα των ηπείρων έξω από την επιρροή τους.

5. Η άρση της απομόνωσης του πλανήτη

Τον 19^ο , παρουσιάζεται συρροή αλληλοσυνδεόμενων μεταβολών , όπως Βιομηχανική Επανάσταση , επανάσταση στα μέσα συγκοινωνιών και δημογραφική έκρηξη , συνέβαλαν και επιτάχυναν την παγκοσμιοποίηση. Φαίνεται πως η δυναμική αυτή η θα παρασύρει ολόκληρη τη Γη.

Αξίζει να υπενθυμίσουμε τα παρακάτω γεγονότα τα οποία με τον δικό τους τρόπο , αν δεν καθόρισαν , επηρέασαν τουλάχιστον σημαντικά τα κατοπινά πράγματα:

A) τα μέσα επικοινωνίας

Μέσα στο κύμα της Βιομηχανικής Επανάστασης , στο α' ήμισυ του 19^{ου} αιώνα , κάνουν την εμφάνισή τους ο σιδηρόδρομος και το ατμόπλοιο. Το τρένο διεισδύει στις απέραντες εκτάσεις και δημιουργεί μόνιμες συνδέσεις , ξεχύνοντας άτακτα ανθρώπους και εμπορεύματα. Επίσης , το ατμόπλοιο διεκπεραιώνει τις μεγάλες αποδημίες των Ευρωπαίων προς τα νέα εδάφη και κυρίως προς τις Ηνωμένες Πολιτείες.

B) Η αναζήτηση αγορών

Η τεχνολογική πρόοδος , με την αύξηση αποδόσεων , κάνει λιγότερο έντονη την ανεπάρκεια αγαθών , όμως καθιστά πιεστικότερη την αναζήτηση νέων αγορών στον πλανήτη. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις , βιαίως αναγκάζουν τον κόσμο να ανοιχθεί στα προϊόντα τους. Επί βρετανικής κατοχής , για παράδειγμα , η Ινδία κατακλύζεται από υφάσματα του Λάνκσαιρ και γίνεται μάρτυρας της εξαφάνισης της βιοτεχνίας της , κάτω από την κρίση που προκαλεί ο ανταγωνισμός

αυτός. Το 1853-4 , ο αμερικάνος στόλαρχος Pezzy υποχρεώνει την Ιαπωνία με κανονιοβολισμούς να δεχθεί το εμπόριο με τη Δύση. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα , έρχεται η σειρά της Αφρικής : πρόκειται για μορφή παγκοσμιοποίησης , με κατάργηση όλων των συνόρων , εκρίζωση κάποιων ανθρωπίνων δραστηριοτήτων , διεύρυνση των ροών , τόσο εμπορευμάτων , όσο και ιδεών ... , οικουμενικοποίηση της συναλλακτικής υποχρέωσης , ενώ τα πάντα (από το πιο καθημερινό ως το πιο ιερό) είναι προορισμένα να υποταχθούν στον νόμο της ζήτησης και της προσφοράς στο παιχνίδι των τιμών.

Γ) Η δημογραφική πίεση

Στο ξημέρωμα του 19^{ου} αιώνα , η Γη αριθμεί ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους , δύο το 1930 ,τρία το 1960 , το 1975 τέσσερα και το 2000 περισσότερα από έξι. Η ραγδαία αυτή πληθυσμιακή έκρηξη προκάλεσε μετακινήσεις ανθρώπων προς τις πόλεις , ωθώντας τους επίσης , σε αναζήτηση καλύτερης ζωής πέρα από τις θάλασσες. Από το 1880 μέχρι το 1915 , οι υπεράριθμοι κάτοικοι της Ευρώπης (περίπου 35 εκατομμύρια) ξεχύνονται αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες , αλλά και σε άλλες περιοχές από την Αλγερία ως τη Σιβηρία , και από την Κ. Αφρική ως την Αυστραλία. Η μηχανή της παγκοσμιοποίησης «παίρνει μπρος» για τα καλά.

Δ) Η διάδοση της βιομηχανικής φλόγας

Η Βιομηχανική Επανάσταση που ξεκίνησε από την Αγγλία (1822), απλώνεται σα ντόμινο σε κάθε γωνιά της Ευρώπης. Πρωταγωνιστικό ρόλο παίζουν οι μεγάλες αποικιοκρατικές δυνάμεις όπως η Ολλανδία , η Γαλλία , το Βέλγιο και ακολουθούν οι Ιβηρικές χώρες , Ισπανία και Πορτογαλία. Σε ολόκληρο το 19^ο αιώνα , η Αγγλία φαίνεται να είναι η χώρα των μεγάλων καινοτομιών και μέχρι το 1820 , είναι το πειραματικό εργαστήριο του κόσμου. Ο πλανήτης ζει την εποχή της στερλίνας όλων τον 19^ο αιώνα παρά τις κάποιες αμφισβητήσεις Γάλλων , Ολλανδών και Γερμανών λίγο αργότερα (1871). Οι τελευταίοι ανταγωνίζονται δυναμικά τη Μεγάλη Βρετανία από τη δεκαετία του 1890 , αλλά ήδη μια νέα υπερδύναμη εμφανίζεται στο προσκήνιο: δολαρίου , που παίρνει τη σκυτάλη από την στερλίνα.

Η Βιομηχανική Επανάσταση ήδη έχει ξεφύγει από την Ευρώπη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ενοποιούν το εθνικό έδαφός τους , από τον Ατλαντικό ως τον Ειρηνικό και όλος ο 20^{ος} αιώνας είναι δικός τους. Αναμφισβήτητα , είναι η πρώτη βιομηχανική δύναμη του πλανήτη.

Η διασπορά του εκβιομηχανισμού δεν έχει τίποτε το μηχανιστικό. Άγεται , παρεμποδίζεται και εκτρέπεται από τις τοπικές ανάγκες των

μικρών κοινωνιών. Το κύμα αυτό παγιδεύεται διαρκώς στο χάος της πολιτικής. Η Γερμανία, για παράδειγμα, εναντιώνεται στην πολιτική της Αγγλίας και της Γαλλίας, επειδή φθάνει καθυστερημένη σε έναν κόσμο που έχει ήδη μοιραστεί. Οπωσδήποτε, η άνοδος της Γερμανίας έρχεται ως αποτέλεσμα του τεχνολογικού, επιστημονικού και διανοητικού αναβρασμού της, της δημογραφικής ανόδου της, αλλά και μιας δίψας για ανταποδοτική εκδίκηση κατά των άλλων δυνάμεων, που έχουν δημιουργήσει αποικιακές αυτοκρατορίες στα μέτρα τους.

Ε) Αυτοκρατορίες και παγκοσμιοποίηση

Από τον 16^ο ως και τον 20^ο αιώνα, η παγκοσμιοποίηση, δηλαδή, η ένταξη όλων των κοινωνιών σε μια ενιαία Ιστορία, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη σύσταση αποικιακών αυτοκρατοριών. Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις διαδίδουν τις αξίες τους και τις πρακτικές τους (για παράδειγμα η Αγγλία από το κοινοβουλευτικό σύστημα μέχρι την τελετουργία του τσαγιού και η Γαλλία, από τις ριζοσπαστικές ιδέες μέχρι το ψωμί σε σχήμα μπαγκέτας). Ωστόσο, οι υποτελείς τους θα κάνουν αυτό που πάντοτε υπαγόρευε η Ιστορία: θα στρέψουν τα μέσα αυτά εναντίον εκείνου που τα εισήγαγε, είτε πρόκειται για πυροβόλα όπλα, είτε για το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών.

Οι αυτοκρατορίες της Ευρώπης δημιουργούνται με το αιφνίδιο άνοιγμα ολόκληρων ηπείρων, από την Αμερική ως την Αφρική. Ταυτόχρονα, αντικαθιστούν τις προηγούμενες ασαφείς οριοθετήσεις μιας πλειάδας φυλών, με σαφή όρια, τα γεωμετρικά αυτά σύνορα που θα κληρονομήσουν και θα αναγνωρίσουν οι αποικιοκρατούμενοι, όταν θα αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους.

Στ) Παγκοσμιοποίηση και παγκόσμιοι πόλεμοι

Ήδη από το τέλος του 15^{ου} αιώνα, διαγράφονται αντιπαλότητες πλανητικής εμβέλειας: πρώτοι οι Ευρωπαίοι γνωρίζουν και διαθέτουν τεχνικές που τους επιτρέπουν να διασχίζουν τους απέραντους ωκεανούς και να κυριαρχούν σε αυτούς. Επομένως, οι δύο «παγκόσμιοι» πόλεμοι δεν είναι οι πρώτοι.

Οι δυο αυτοί πόλεμοι θεωρούνται παγκόσμιοι, μάλλον, λόγω του εύρους των δυνάμεων που κινητοποιήσαν. Οι αυτοκρατορίες (άνθρωποι, μέσα, τεχνολογία, πρώτες ύλες) τίθενται στην υπηρεσία των μαχών. Ο σιδηρόδρομος, τα οχήματα (άρματα μάχης), το ναυτικό (υποβρύχια, αεροπλανοφόρα), η αεροπορία, διευρύνουν θεαματικά τις διαστάσεις των πεδίων των μαχών, που αγκαλιάζουν τις ευρωπαϊκές πεδιάδες ή ολόκληρους ωκεανούς. Οι αναμετρήσεις αυτές, που γεννήθηκαν στην

Ευρώπη (αλλά και στην Ασία , κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο) καθιερώνουν την παρουσία μιας ενιαίας παγκόσμιας γεωπολιτικής σκηνής. Τη νίκη τελικά κατακτούν δύο κράτη-ήπειροι , οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 μέχρι το 1989 , η αντιπαλότητα Ανατολής-Δύσης έχει πράγματι, πλανητικές διαστάσεις. Το συμφέρον που διακυβεύεται και διεκδικείται είναι η Ανθρωπότητα και η προσχώρησή της σε έναν από τους δύο κόσμους.

6. Ένας ενιαίος παγκόσμιος χώρος

Από το 1950 και μετά , τρεις ανατροπές συντελούν στην δημιουργία ενός ενιαίου παγκόσμιου χώρου. Αυτή η ενοποίηση , όμως , γεννά διασπάσεις , αντιπαλότητες και συγκρούσεις.

A) Η χρεοκοπία της αποικιοκρατίας

Από το 1950 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 , οι αποικιακές αυτοκρατορίες εξαφανίζονται , αφήνοντας πίσω τους ανεξίτηλα σημάδια: όλοι οι αποικιοκρατούμενοι λαοί , που αποκτούν την ανεξαρτησία τους οργανώνουν τα κράτη κατά τα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Η διεθνής κοινότητα , που περιοριζόταν στον λεγόμενο πολιτισμένο κόσμο (Ευρώπη , Αμερική) εξαπλώνεται στην ανθρωπότητα.

Τούτο έχει σαν αποτέλεσμα πολυδιάστατες αντιπαλότητες , τοπικές και παγκόσμιες , εσωτερικές και εξωτερικές , πολιτικές και πολιτιστικές.

Έτσι παρατηρούνται μάχες για πολιτική ανεξαρτησία (Ινδοκίνα , Αφρική), κατόπιν ξεσπούν έριδες για τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πόρων (περίπτωση πετρελαίου) , τέλος επειδή η αποικιοκρατία έχει παρεισφρήσει και «μολύνει» όλες τις όψεις της ζωής , μετά το 1970 , κάνουν την εμφάνισή τους πολιτισμικές αντιπαραθέσεις (αρχικά μεταξύ της Δύσης και του Ισλάμ ή μάλλον των ισλαμισμών που στοχεύουν στη ριζική εξαφάνιση του «διεφθαρμένου τρόπου ζωής» της Δύσης και στη διατήρηση μόνο του εργαλείου της ανωτερότητάς της : της τεχνολογίας).

Κάθε τοπική εμπειρία (για παράδειγμα η αποκατάσταση της ειρήνης μεταξύ Ισραήλ και Αράβων ή ο πόλεμος της Γιουγκοσλαβίας) γίνεται ένα από τα επεισόδια του πλανητικού δράματος.

B) Το παγκόσμιο σύστημα συναλλαγών

1950 με 1970 οι διεθνείς συναλλαγές-εμπορικές , οικονομικές , τεχνολογικές- περιορίζονται στον χώρο της Δύσης : Βόρεια Αμερική και Δυτική Ευρώπη με τρίτη πρωταγωνίστρια την Ιαπωνία. Από το 1970 προκαλείται μια εκπληκτική διεύρυνση του δικτύου συναλλαγών. Οι μεγάλες επιχειρήσεις της Δύσης αναζητούν νέες αγορές και οικονομικά μέσα. Οι απανωτές πετρελαϊκές κρίσεις φέρνουν αιφνίδιο πλούτο στα κράτη που εξάγουν υδρογονάνθρακες. Αυτά τα τελευταία , νεόπλούτοι που «ανακυκλώνουν» το χρήμα τους στα διεθνή κυκλώματα , γίνονται κύριοι παράγοντες του παγκόσμιου οικονομικού παιχνιδιού. Πολλά κράτη συνάπτουν δάνεια δημιουργώντας χρέη πέρα από τα σύνορά τους. Στην ζώνη Ασίας-Ειρηνικού διαμορφώνεται το πρώτο κύμα των Νέων Βιομηχανικών Χώρων , οι Τέσσερις Τίγρεις (Νότια Κορέα , Ταϊβάν , Χονγκ Κονγκ , Σιγκαπούρη) , πίσω από τις οποίες συνωθούνται η Ινδονησία , η Ταϊλάνδη , η Μαλαισία και ακολουθούν η Κίνα , οι Ινδίες , το Πακιστάν , η Τουρκία.

Γ) Η κατάρρευση των μοντέλων αυτάρκειας

Από το 1989 ως το 1991 , καταρρέει το καθεστώς της Ανατολικής Ευρώπης και κατόπιν , υπό το πλήγμα αυτό , διαλύεται και η Σοβιετική Ένωση. Έτσι τερματίζεται η σημαντικότερη εμπειρία αυτάρκους ανάπτυξης του 20^{ου} αιώνα. Επίσης τα κράτη του Τρίτου Κόσμου που είχαν επιλέξει ανάλογη οδό (προτεραιότητα στη δόμηση βιομηχανικής βάσης για την εξασφάλιση της οικονομικής τους ανεξαρτησίας) , είτε κατανοούν ότι θα πρέπει να ανοιχτούν , να συνδεθούν με τις διεθνείς ροές (Κίνα , Μεξικό , Ινδία , Βιετνάμ), είτε βυθίζονται στην κρίση και στο χάος (περίπτωση της Αλγερίας που πιστεύοντας ότι θα χρηματοδοτούσε το ξεκίνημά της με τα έσοδα από το πετρέλαιο , καταστράφηκε οικονομικά με άχρηστα σχέδια). Αντίθετα όσες χώρες επέλεξαν τον ανταγωνισμό απογειώνονται οικονομικά.

Η παγκοσμιοποίηση , αύξηση παντός είδους ροών , αναπτύσσεται. Οι αξίες που μεταφέρονται σε ολόκληρο τον πλανήτη είναι δυτικές : ελευθερία του ατόμου , και δικαίωμα στην ευτυχία , νόμος της αγοράς , δημοκρατία...Οι αναφορές αυτές , όμως , δεν ανήκουν στην Δύση. Η Ανατολή , δηλαδή ότι δεν είναι Δύση , απορρίπτει και ταυτόχρονα οικειοποιείται τα στοιχεία αυτά. Το κύμα του δυτικού νεωτερισμού , βίαιο και οξύ που διαλύει τις παραδόσεις , τους μύθους , τις ταυτότητες , οδηγεί τα κράτη αυτά στο να επινοήσουν εκ νέου τον εαυτό τους , να μεταμορφωθούν. Είναι η εποχή των επιμειξιών : φυλές , αλλά και μαγειρικές , ήθη , θρησκείες , ιδέες , τα πάντα ανακατεύονται και παράγουν αλλόκοτες και ευμετάβλητες συνθέσεις.

Παγκοσμιοποίηση δεν σημαίνει ούτε ειρήνη ούτε το τέλος της Ιστορίας. Αντίθετα προσφέρει στα πάθη και στις αντιπαλότητες των ανθρώπων μια μοναδική σκηνή : ολόκληρη τη Γη.

7. Η αποθέωση των ροών

Το βασικό χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης έγκειται στην έκρηξη των ροών κάθε τύπου. Οι ροές γίνονται ολοένα και πυκνότερες , πιο ετερόμορφες και πηγαίνουν όλο και πιο μακριά. Τέσσερα είδη ροών δημιουργούν την παγκοσμιοποίηση και της δίνουν οξυγόνο: αφορούν τους ανθρώπους , τα αγαθά και τις υπηρεσίες , το χρήμα και τέλος την πληροφόρηση, τις ιδέες , τις νοητικές απεικονίσεις.

Σήμερα ο μεγαλύτερος όγκος των ροών αυτών κυκλοφορεί μεταξύ τριών πόλων : της Β. Αμερικής , της Β. Ευρώπης και της παράκτιας Ασίας. Διαπιστώνεται λοιπόν μια ανισότητα στις ροές έντονη στις ανεπτυγμένες περιοχές της Γης και ισχνή στις πτωχές-περιθωριοποιημένες περιοχές όπως η Αφρική , Κεντρική Ασία ή η Αμερική των Άνδεων.

Οι ροές είναι ρευστές , όπως το νερό. Αν κάποιο εμπόδιο τις ανακάμψει (στα σύνορα των κρατών) μπορούν είτε να στερέψουν μπροστά στη στεγανότητα του εμποδίου , είτε να το προσπεράσουν και να γλιστρήσουν από την παραμικρότερη χαραμάδα (όπως συμβαίνει με τα απαγορευμένα προϊόντα ή τους παράνομους μετανάστες που ξεγλιστρούν από τους αστυνομικούς ελέγχους).

A) Οι άνθρωποι

I. Οι μεταναστεύσεις

Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι ασύνδετη , αλλά επακόλουθο των μεταναστεύσεων των ανθρώπων , της οικειοποίησης της γης από τον Άνθρωπο και των άγριων μαχών που τη συνοδεύουν.

Οι περισσότερες αριθμητικά μετακινήσεις πληθυσμών σημειώνονται στην πρώτη μορφή παγκοσμιοποίησης , που χρονολογείται από το 1850 μέχρι τα 1930. Στο διάστημα αυτό παρατηρούνται μεγάλες ευρωπαϊκές μεταναστεύσεις προς τις αχανείς εκτάσεις που θεωρούνται ελεύθερες προς αποικισμό (Β. Αμερική , Αυστραλία). Η συγκυρία είναι μοναδική : μεταβολή συγκοινωνιακών μέσων , δημογραφική πίεση στην Ευρώπη , αναζήτηση οικονομικών ευκαιριών.

Είναι η εποχή που η Γη έχει καταληφθεί και μοιραστεί μεταξύ 200 περίπου κρατών , με έδαφος καλά οριοθετημένο και θεωρητικά ελεγχόμενο.

II) Το ρεύμα της αστικοποίησης

Παγκοσμιοποίηση , εκβιομηχάνιση και αστικοποίηση συνδέονται με την ίδια δυναμική συστηματικής εκμετάλλευσης της Γης από τον άνθρωπο με υπερβολική χρήση τεχνητών μέσων.

Η διαδικασία της αστικοποίησης είναι θεαματική και επιταχυνόμενη. Σήμερα ο μισός σχεδόν πληθυσμός της ανθρωπότητας κατοικεί σε πόλεις , ενώ υπολογίζεται ότι στο τέλος αυτού του αιώνα ο πληθυσμός των αστικών κέντρων θα δεκαπλασιαστεί (έτσι στο Πεκίνο το 1900 , ένα εκατομμύριο κάτοικοι , σχεδόν 9 εκατομμύρια σήμερα , το 1900 , στο Ρίο ντε Ζανέιρο , 800 χιλιάδες κάτοικοι , 6 εκατομμύρια σήμερα). Το φαινόμενο αυτό , που για πολύ καιρό περιοριζόταν στις βιομηχανικές χώρες , φαίνεται πως σήμερα αφορά όλον τον πλανήτη , ενώ , συχνότατα οι μεγαλουπόλεις του μέλλοντος βρίσκονται στον Νότο (Μεξικό : 31 εκατομμύρια κάτοικοι , Σάο Πάολο : 26 εκατομμύρια , Τόκιο : 24 εκατομμύρια , Σανγκάη : 23 εκατομμύρια).

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες , οι πόλεις απλώνονται και αποσυντίθενται ενώ τεράστιες παραγκουπόλεις φυτρώνουν στο εσωτερικό τους ή σχηματίζονται στις παρυφές τους. Άπειροι αστικοί οικισμοί , χωρίς κέντρο και χωρίς όρια , χάνονται μέσα σε σειρές κτισμάτων φυτεμένων σε διασταυρώσεις αυτοκινητόδρομων (edge cities). Στο σύμπαν αυτό , ο άνθρωπος είναι ξεριζωμένος , απομονωμένος , δίχως κοινωνικούς δεσμούς , με έντονα γνωρίσματα εξατομίκευσης. Όλος ο κατοικούμενος του χώρος χαρακτηρίζεται από συρροή αυτοκινήτων , απορριμμάτων , εικόνων και ο κοινωνικός ιστός είναι ιδιαίτερα εύθραυστος και άναρχος : εμφάνιση συμμοριών παιδιών και εφήβων , μαφίες αιρέσεις ... Επίσης , διάφορα πολιτικά κινήματα μπορεί να είναι καρπός αυτής της αναρχίας όπως το Ισλαμικό κίνημα , η χομεινική αμφισβήτηση , το κίνημα της Αλγερίας (F.I.S.) που στρατολογεί τα μέλη του από παιδιά τα οποία δεν έχουν ολοκληρώσει ακόμη την υποχρεωτική εκπαίδευση και αισθάνονται την παγκοσμιοποίηση-δυτικοποίηση των ηθών , εξάρτηση από τα διεθνή κυκλώματα-σαν πηγή ματαιώσης όλων των προσδοκιών και ονείρων τους.

B) Αγαθά και υπηρεσίες

Από το 1950 ως το 1995 , παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή υπερεπταπλασιάστηκε. Ωστόσο , οι ανταλλαγές βιομηχανικών προϊόντων

αυξήθηκαν κατά 25 φορές. Αξίζει να σημειώσουμε ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 πάνω από 60 αναπτυσσόμενες χώρες , που είχαν επιλέξει ένα κλειστό μοντέλο , ανοίγονται με δική τους πρωτοβουλία. Πρόκειται για την Κίνα , την Ινδία , την Ινδονησία , τη Ρωσία , τη Βραζιλία , χώρες που στο σύνολό τους συγκεντρώνουν τον μισό , περίπου , παγκόσμιο πληθυσμό. Το άνοιγμα των αγορών αυτών επιφέρει ραγδαίες μεταβολές στις οικονομίες και στους επί μέρους τομείς όλων των χωρών. Ο τουρισμός για παράδειγμα , ουσιαστική διάσταση της παγκοσμιοποίησης , απεικονίζει όλες τις τελευταίες διαφοροποιήσεις.

Από το 1850 , κάνουν την εμφάνισή τους οι πρώτοι σύγχρονοι περιηγητές που αναζητούν στο ταξίδι την εμπειρία και τη γνώση. Η ανάπτυξη της αστικής τάξης , ο σιδηρόδρομος και το υπερωκεάνιο , η δημιουργία ειδικευμένων επιχειρήσεων-με πρώτο , βέβαια , το βρετανικό πρακτορείο Cook , που ιδρύθηκε το 1841-καθιστούν τον τουρισμό είδος αναψυχής και προνόμιο των ευκατάστατων τάξεων. Αφού ο τουρισμός περάσει τη φάση του εξωτισμού , παγκοσμιοποιείται. Μεταξύ 1950 και 1990, ενώ ο παγκόσμιος πληθυσμός διπλασιάζεται , οι τουριστικές μετακινήσεις δεκατετραπλασιάζονται. Το πρώτο σημάδι της αλλαγής αυτής είναι ίσως η δημιουργία του Club Méditerranée , το 1950 , που καθιστά προσιτές , κοραλλιογενείς λιμνοθάλασσες και φοίνικες στους πιο χαμηλόμισθους. Οι οικονομικές αεροπορικές πτήσεις (charters) μεγάλων αποστάσεων μειώνουν κατακόρυφα το κόστος των μεταφορών. Τα συστήματα κράτησης παγκοσμιοποιούνται και ταυτόχρονα τείνουν να συγκεντρωθούν στα χέρια λίγων τουριστικών πρακτόρων. Οι τελευταίοι , με τον χειρισμό εκατομμυρίων κρατήσεων , αποκτούν ισχυρές δυνατότητες άσκησης πίεσης στις αεροπορικές εταιρείες , τη στιγμή που εκείνες έχουν παρασυρθεί σε έναν ανταγωνισμό μέχρι θανάτου.

Ο πολλαπλασιασμός των επαφών και συναλλαγών ενθαρρύνει ή επιβάλλει μεταμορφώσεις και επιμειξίες. Καθώς παγκοσμιοποιούνται , τα προϊόντα της γαστρονομίας , οι τοπικές γεύσεις συμμορφώνονται σε μια οικουμενική γεύση ή μάλλον σε μια γεύση που έχει διαμορφωθεί ως οικουμενική (παράδειγμα της αμερικάνικης πίτσας). Ωστόσο , τα παγκόσμια προϊόντα που πωλούνται σε όλα τα γεωγραφικά σημεία παραμένουν πολύ σπάνια : Coca-Cola , χάμπουργκερ MacDonald. Δεν είναι τυχαίο ότι τα προϊόντα προέρχεται από τις Η.Π.Α.. Πιθανόν για έναν νεαρό Ρώσο ή Κινέζο , η κατανάλωσή τους σημαίνει στιγμιαία πρόσβαση στον παράδεισο του μοντερνισμού και της αφθονίας.

Γ) Οι επικοινωνίες

Η παγκοσμιοποίηση είναι στενά δεμένη με την αύξηση των δεσμών πληροφόρησης , γνώσης και επικοινωνίας. Κι εδώ , επίσης , σημειώνεται ραγδαία συμπίεση χώρου και χρόνου : πριν από δύο αιώνες μόνο . τη στιγμή που κάνει την εμφάνιση του το πρώτο μέσο ταχείας μετάδοσης , ο εναέριος τηλέγραφος (1793) χρειάζονται μέρες ίσως και εβδομάδες ακόμη , προκειμένου να γίνουν γνωστές οι νίκες και οι ήττες ή κάποια άλλα γεγονότα. Σήμερα, παρακολουθούμε ζωντανά ότι συμβαίνει σε ολόκληρη τη Γη.

Το 1980 ιδρύεται το πρώτο τηλεοπτικό κανάλι πλανητικής εμβέλειας το Cable News Network(CNN). Μεταδίδει ειδήσεις εικοσιτέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο και φιλοδοξεί να εκπέμπει παντού , προσβλέποντας μελλοντικά , να δημιουργήσει μια παγκόσμια συνείδηση. Για την ώρα , το CNN ιδεώδες παράδειγμα της δικτυωμένης Γης , μεταδίδεται κυρίως από τα μεγάλα ξενοδοχεία , τυποποιώντας ακόμη περισσότερο την σκέψη των ανθρώπων.

Εύκολα διαπιστώνει κανείς πως η παγκοσμιοποίηση και το Ίντερνετ μπορούν να φέρουν κοντά ανθρώπους που δεν είχαν επικοινωνήσει ποτέ πριν, αλλά συχνά η τεχνολογία αυτή δημιουργεί μια ψεύτικη αίσθηση επαφής και οικειότητας. Μπορούμε πράγματι να συνδεθούμε με άλλους μέσω e-mail ή μέση Ίντερνετ; Ή μήπως όλη αυτή η τυποποιημένη τεχνολογία μας παρέχει απλώς και μόνο τη δυνατότητα να διεισδύσουμε περισσότερο στον κόσμο, ενώ μας απαλλάσσει από την πραγματική προσπάθεια που απαιτείται για να οικοδομήσουμε σχέσεις και μια κοινότητα με τους διπλανούς μας;

ΠΟΙΟΣ ΤΕΛΙΚΑ ΘΑ ΚΑΡΠΩΘΕΙ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΣΤΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ;

Σπρώξτε την πόρτα ενός χαμόσπιτου στο βάθος μιας παραγκούπολης: ούτε πόσιμο νερό, ούτε ηλεκτρικό, αλλά ένα κινητό τηλέφωνο που φορτίζεται με τη βοήθεια μιας ηλιακής γεννήτριας...

Όταν δεν ικανοποιούνται βασικές ανάγκες, γιατί να δώσει κανείς τόση σημασία σε αυτό το εργαλείο; Ίσως γιατί, την εποχή της μαζικής αστικοποίησης και της αυξανόμενης φτώχειας, για το μεγαλύτερο κομμάτι της ανθρωπότητας, η επικοινωνία είναι ένα εργαλείο τόσο οικονομικής όσο και ψυχολογικής επιβίωσης...

Η φύση των δικτύων επικοινωνίας – τηλέφωνο, ίντερνετ κ.λ.π. – είναι τέτοια που κάθε νέος συνδρομητής αυξάνει την αξία της υπηρεσίας για όλους τους υπόλοιπους. Περισσότεροι συνομιλητές, περισσότεροι πελάτες, περισσότερες πληροφορίες, περισσότερες υπηρεσίες.

Το Διαδίκτυο διαθέτει δύομισι δισεκατομμύρια ιστοσελίδες και σε αυτές προστίθενται κάθε μέρα επτά εκατομμύρια κείμενα χωρίς να υπολογίσουμε τα εκατοντάδες εκατομμύρια μηνύματα που διακινούνται με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Στο διάστημα, οι στρατιωτικοί δορυφόροι παρατήρησης βρίσκονται δίπλα στα πολιτικά συστήματα γεωγραφικού προσδιορισμού του τύπου GPS (Global Positioning System), τους τηλεοπτικούς αναμεταδότες του ψηφιακού κινηματογράφου. Μια ταινία θα έρχεται από το Χόλιγουντ στην Αθήνα χωρίς ούτε μία μπομπίνα να διασχίσει τον Ατλαντικό.

Όμως η τεχνολογία δεν εξασφαλίζει και την ισότητα. Το κόστος σύνδεσης με το Ίντερνετ δεκαπλασιάζεται όσο απομακρυνόμαστε από την καρδιά της υπερ-δικτυωμένης κοινωνίας.

Ο χάρτης των πιο γρήγορων συνδέσεων, των πολυάριθμων τηλεοπτικών καναλιών, των πιο καινοτόμων βιομηχανιών συμπίπτει με το χάρτη του εισοδηματικού χάσματος, του χάσματος στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην υγεία.

ΤΟ «SOFT» ΚΑΙ ΤΟ «HARD»

Η εξαιρετική ανάπτυξη της τεχνολογίας στις δεκαετίες του '80 και του '90 είναι παράλληλη με την εφαρμογή, σε παγκόσμιο επίπεδο, του φιλελεύθερου προγράμματος: άνοιγμα των αγορών, κατακερματισμός και ιδιωτικοποίηση των εθνικών οργανισμών τηλεπικοινωνιών, μεταφορά της παραγωγής, διεθνής καταμερισμός της εργασίας.

Σχηματικά, οι πλούσιες χώρες ασχολούνται με το «soft», το σχεδιασμό των μικροτσίπ, του λογισμικού και των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, την πιστοποίηση της μάρκας και της ευρεσιτεχνίας. Οι φτωχές χώρες ασχολούνται με το «hard», την παραγωγή, με άδεια, υπολογιστών και τηλεοράσεων, τις υπεργολαβίες της τεχνολογίας και τα κινηματογραφικά γυρίσματα χαμηλού κόστους.

Η υπόσχεση της ανάπτυξης των τοπικών αγορών και της μεταφοράς τεχνολογίας ήταν κούφια: οι εταιρείες που κατέχουν τις ευρεσιτεχνίες φοβούνται να τροφοδοτήσουν τους ανταγωνιστές.

Στα διάκεια του κύκλου της «νέας οικονομίας», τον οποίο έκλεισαν οι πτωχεύσεις της Enron και της WorldCom καθώς και η διάλυση της Vivendi Universal, η αγορά «κατάπιε» δισεκατομμύρια δολάρια και πολλές εταιρείες. Κατάφερε, επίσης, αντίθετα με τους αρχικούς στόχους, να αυξήσει τις τιμές για τους μικρούς χρήστες (στη Γαλλία η αύξηση του παγίου στο τηλέφωνο ήταν 83% μέσα σε έξι χρόνια!).

Παρ'όλο που το Διαδίκτυο γεννήθηκε για να ικανοποιήσει τις ανάγκες των πανεπιστημιακών και των στρατιωτικών, αλλάζει τις συνθήκες πρόσβασης στην πληροφορία.

Κάθε άτομο ή ομάδα μπορούν να κάνουν τη φωνή τους να ακουστεί, με την ελπίδα να ξεσηκώσουν παγκόσμια αλληλεγγύη. Ενάντια στην αποκλειστική εκμετάλλευση των εφευρέσεων με τις ευρεσιτεχνίες και τα πνευματικά δικαιώματα, το «ανοιχτό λογισμικό» είναι ένας εξαιρετικός φορέας τεχνολογίας προς το Νότο.

ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

Οι ναυτιλιακές συγκοινωνίες, το κυριότερο διηπειρωτικό μέσο μεταφοράς αγαθών, υπερδιπλασιάστηκαν από το 1975 και έφτασαν τα 5,2 δις τόνους το 2000. Οι διαδρομές τροφοδοσίας παραμένουν σχετικά σταθερές. Το πετρέλαιο και τα παράγωγά του αντιπροσωπεύουν το 44,3% των τονοχλιομέτρων, τα ορυκτά το 10,3%, το κάρβουνο το 11,3%, τα δημητριακά το 5,4% και διάφορα άλλα αγαθά το 28,6%, από τα οποία περισσότερα από τα μισά ταξιδεύουν πλέον μέσα σε κοντέινερ.

Η βασική υποδομή αλλά και κίνηση βρίσκεται στη Βόρεια Αμερική, την Ευρώπη και τις ασιατικές χώρες του Ειρηνικού. Στα λιμάνια φορτώνονται περισσότερα από 200 εκατομμύρια κοντέινερ («εικοσάρια» σε πόδια), δηλαδή έξι δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα το χρόνο.

Οι εφοπλιστές έχουν συγκεντρώσει τις εμπορικές τους υπηρεσίες σε ενώσεις που ελέγχουν περισσότερο από το μισό του παγκόσμιου δυναμικού. Τα μεγάλα λιμάνια έχουν διαμορφώσει τεράστιους ιδιωτικούς λιμένες που προσφέρουν στους εφοπλιστές τον έλεγχο της αλυσίδας με κάποια λιμάνια, όπως αυτό της Σιγκαπούρης, έχουν αγοράσει ιδιωτικούς λιμένες παντού στον κόσμο.

Το μέλλον των μικρών και μεσαίων λιμανιών εξαρτάται από την ικανότητά τους να αυξήσουν το μερίδιο αγοράς τους στα κοντέινερ. Την ώρα που η τιμή των ναύλων μειώνεται, γίνεται το παν για να αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας και να ασκηθούν πιέσεις στους μισθούς. Όλο και πιο συχνά, οι ιδιοκτήτες και οι εφοπλιστές προτιμούν χώρους φθηνού νηολογίου (σημαίες ευκαιρίας), εξασφαλίζοντας έτσι φορολογικά και μισθολογικά προνόμια εις βάρος του πληρώματος και της ασφάλειας.

Το 2001 τα αεροπλάνα μετέφεραν πάνω από 1,35 δισεκατομμύρια επιβάτες. Οι αεροπορικοί ναύλοι ξεπερνούν το ένα τρίτο της αξίας του διεθνούς εμπορίου. Οι πολιτικές απορύθμισης, που γεννήθηκαν στις ΗΠΑ και εξαπλώθηκαν σε ολόκληρο τον κόσμο, έχουν άμεσες επιπτώσεις στις αεροπορικές μεταφορές. Επηρεάζουν τα δίκτυα, τη λειτουργία των εταιρειών, των αεροδρομίων, των κατασκευαστών.

Οι νέες ανταγωνιστικές συνθήκες προκάλεσαν πολλές πτωχεύσεις, ακόμα και πολύ μεγάλων εταιρειών όπως η Eastern Airlines και η Braniff και επέφεραν την συνάθροιση των μεταφορέων σε διεθνείς ομίλους που

συγκεντρώνουν τις εμπορικές τους υπηρεσίες, συντονίζουν τα ωράριά τους, μοιράζονται κωδικούς πτήσεων.

Το 2000 οι πέντε όμιλοι-Star Alliance (United, Lufthansa, SAS, ANA, Thai), Oneworld (American Airlines , British Airways, Cathay Pacific), Skyteam (Delta, Air France, Korean , Aeromexico), Qualiflyer (Swissair/ Swiss, Sabena/SN Brussels Airlines) και KLM-Norhtwest (η οποία κατόπιν ενώθηκε με την Skyteam)-μετέφεραν το 51% των επιβατών και πέτυχαν το 58% του παγκόσμιου τζίρου. Η ευαισθησία του τομέα επιδεινώθηκε με τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

Η γεωγραφική κατανομή τω κυριότερων αεροδρομίων επιβεβαιώνει τις γεωγραφικές ανισότητες και οξύνει την παγκόσμια τάση για συγκεντρωτικότητα.

Εντείνεται από τη στρατηγική του «hub», η οποία συνίσταται στο να συγκλίνουν οι μικρές και μεσαίες πτήσεις προς κεντρικά αεροδρόμια των εταιρειών που ανήκουν σ'έναν όμιλο για να τροφοδοτήσουν κατόπιν τις ανταποκρίσεις και τις μεγάλες πτήσεις. Τα «ραντεβού» αυτά, στα οποία προστίθεται και η αύξηση της συχνότητας των πτήσεων, για να γεμίσουν όσο γίνεται περισσότερα κενά, δημιουργούν αύξηση των μετακινήσεων μεγαλύτερη από την αύξηση του αριθμού των επιβατών.

Συχνά, το αποτέλεσμα είναι ο προσωρινός κορεσμός των αεροδρομίων και των αεροδιαδρόμων, όπως και η αύξηση του θορύβου για τους περιοίκους.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ, ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Η πολυγλωσσία είναι κανόνας στον κόσμο. Τα δύο τρίτα των ανθρώπων είναι πολύγλωσσα. Άλλωστε υπάρχουν περισσότερες από 5000 γλώσσες για διακόσια κράτη.

Ο αριθμός των ατόμων που τη μιλούν, ακόμα και όταν είναι μεγάλος, έχει μικρότερη σημασία για την τύχη μιας γλώσσας από τα σύγχρονα εργαλεία που διαθέτει. το κυριότερο είναι η γραφή , η οποία βοηθά στη σταθεροποίηση και στην τυποποίηση (επιλογή μιας μόνιμης διαλέκτου). Το δεύτερο είναι η διαμόρφωση (δηλαδή ο δανεισμός ή οι νεολογισμοί για την καθιέρωση νέων όρων), η οποία επιτρέπει τη διάδοση των επιστημών και της τεχνολογίας. Το τρίτο αφορά τις τεχνολογίες της πληροφόρησης και της επικοινωνίας, στις οποίες μόνο 100 γλώσσες χρησιμοποιούνται σήμερα.

Μπορούμε να ιεραρχήσουμε τις γλώσσες σύμφωνα με τις εφαρμογές που έχουν , από τις ηγεμονικές προς τις απειλούμενες. Κατ' αρχάς , 12 διεθνείς γλώσσες , σχεδόν όλες ευρωπαϊκές: τα αγγλικά στην κορυφή και πολύ πίσω τους τα γαλλικά, τρεις ακόμα διηπειρωτικές γλώσσες: τα ισπανικά, τα πορτογαλικά και τα ολλανδικά, κατόπιν επτά γλώσσες που μιλιούνται σε περιφερειακό επίπεδο: κινεζικά (η γλώσσα που είναι μητρική για τους περισσότερους ανθρώπους στον κόσμο), αραβικά, ρωσικά, γερμανικά, τούρκικα, μαλαισιανά, σουαχίλι. Έρχονται μετά οι γλώσσες μιας μόνο χώρας (ιαπωνικά, ιταλικά, χίντι κλπ) , οι εθνικές γλώσσες και τέλος οι περιφερειακές, οι τοπικές και οι γλώσσες των διαφόρων φυλών.

Εκτός από τα αγγλικά και τα γαλλικά, ο ΟΗΕ αναγνωρίζει ως γλώσσες εργασίας τέσσερις ακόμη (ρωσικά, κινέζικα, ισπανικά, αραβικά). Η θέση μιας γλώσσας μπορεί να αλλάξει ανάλογα με την πολιτική συγκυρία : δημιουργία ενός κράτους (εβραϊκά), ανεξαρτησία (φιλανδικά), αυτονόμηση μιας περιοχής (καταλάνικα), εθνοτικές διεκδικήσεις (κρεολικά της Αϊτής).

4500 ΓΛΩΣΣΕΣ ΑΠΕΙΛΟΥΝΤΑΙ

Μετά την αποτυχία των τεχνητών γλωσσών , τα αγγλικά επιβάλλονται ως γλώσσα παγκόσμιας συνεννόησης: τρίτη μητρική γλώσσα σε αριθμό ομιλούντων, γλώσσα της δημόσιας διοίκησης για το ένα τρίτο του πλανήτη, διέπει τις διεθνείς συναλλαγές, τα μέσα ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Στενά συνδεδεμένη με την ηγεμονία των ΗΠΑ , μετά τη βρετανική ηγεμονία, δεν είναι ένα ουδέτερο εργαλείο. Πάντως , η μορφή της ποικίλλει ανάλογα με τις τοπικές ιδιαιτερότητες

(βρετανικά αγγλικά, αμερικάνικα αγγλικά, ινδικά αγγλικά), όπως κάθε γλώσσα που μιλιέται σε πολύ μεγάλες περιοχές.

Σχεδόν όλες οι χώρες έρχονται αντιμέτωπες με την πολυγλωσσία και η συγκατοίκηση σπάνια είναι αρμονική. Εξάιρεση σε αυτόν τον κανόνα αποτελεί η Ινδία, όπου μιλιούνται 18 εθνικές γλώσσες.

Οι άνθρωποι κατάφεραν πάντα να συνεννοούνται ανάμεσα σε κοινότητες, εφαρμόζοντας τη διγλωσσία και συσχετίζοντας συχνά μια γλωσσική διάλεκτο με κύρος, την οποία μιλούσε μία μειονότητα, με μια άλλη για τις καθημερινές δραστηριότητες όπως για παράδειγμα, τα κλασικά αραβικά και τα αραβικά των διαλέκτων. Αλλού παρατηρείται η διαμόρφωση γλωσσών «επαφής» και αλλού η ανάδειξη γλωσσών που χρησιμοποιούνται ως όχημα όπως τα σουαχίλι, τα οποία σιγά σιγά εξαλείφουν τα αγγλικά στην ανατολική Αφρική.

Ο αριθμός των γλωσσών μειώνεται, τουλάχιστον από τον 15^ο αιώνα, με τις κατακτήσεις και την εδραίωση των εθνών-κρατών στην Ευρώπη που διέδωσαν τη χρήση μιας μόνο γλώσσας. Η αφομοίωση μπορεί να είναι ήπια (σχολείο, μέσα ενημέρωσης) ή βίαιη (κατάκτηση, εξάλειψη).

Απαισιόδοξες προβλέψεις που βασίζονται στον σημερινό ρυθμό εξαφάνισης, προδιαγράφουν το τέλος 4500 γλωσσών μέχρι την εκπνοή του αιώνα.

Οι χώρες που θέλουν να αντιστρέψουν τη μεταφορά προς τις «μεγάλες γλώσσες» προσπαθούν να δράσουν με πολιτικές αλλαγής του καθεστώτος (νομοθεσία) και του σώματος (επέκταση των υπαρχόντων πρακτικών) των εθνικών τους γλωσσών, καθώς και με τη διδασκαλία στα σχολεία πολλών ξένων γλωσσών.

Αν επικρατήσει η σημερινή τάση, η πλειονότητα των ανθρώπων θα καταλήξει δίγλωσση: μία γλώσσα ντόπια για την καθημερινή ζωή στον τόπο τους και μία διεθνής (κυρίως τα αγγλικά) για τις δραστηριότητες με κύρος.

ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΥΠΟ ΕΛΕΓΧΟ

Η διεθνοποίηση του οπτικοακουστικού τομέα, φαινόμενο ήδη παλαιό στο χώρο του κινηματογράφου, κατέληξε σε μια ξεκάθαρη αμερικανική κυριαρχία. Οι ΗΠΑ μονοπωλούν το 40% της αγοράς, η Αυστραλία και ο Καναδάς το 10%, η Ευρώπη το 30%, η Ιαπωνία το 10%. Αυτές οι αγορές με πολλαπλό γεωστρατηγικό ενδιαφέρον αποτελούν πραγματικά πεδία μάχης. Οι μεγάλοι όμιλοι επιδόθηκαν σε διασυνοριακές συγχωνεύσεις και προσάρμοσαν τη στρατηγική τους για να μπορέσουν να ελέγξουν όλον τον τομέα, από την παραγωγή εικόνας και πληροφορίας μέχρι τη μετάδοσή τους σε ολόκληρο τον κόσμο.

Γύρω από τους κορυφαίους του Χόλιγουντ αναδύονται πέντε μεγάλοι όμιλοι που μάχονται για την κυριαρχία της παγκόσμιας αγοράς εικόνας και πληροφορίας: οι αμερικανικοί AOL-Time Warner, Disney-ABC και Viacom-CBS μαζί με την Paramount, ο αυστραλιανός News Corp μαζί με τη Fox και ο ιαπωνικός Sony μαζί με την Columbia. Ο όμιλος News Corp του Ρούπερτ Μέρντοχ (τύπος, τηλεόραση, καλωδιακή τηλεόραση, κινηματογράφος, πολυμέσα...) είναι παρών σε πενήντα δύο χώρες και σε τέσσερις ηπείρους διαμέσου ενός γαλαξία 800 εταιρειών. Κάποιες από τις πολυεθνικές αυτές έχουν επίσης και εκδοτικό ρόλο.

Το ατέρμονο παιχνίδι των συμμαχιών επιτρέπει στους ομίλους να ελέγχουν τις νέες ψηφιακές πλατφόρμες σε ολόκληρο τον πλανήτη και να εξασφαλίζουν καλύτερα εισιτήρια εισόδου στους δορυφόρους που αποτελούν τους κύριους φορείς της παγκοσμιοποιημένης επιρροής.

Το μόνιμο άγχος για την ακροαματικότητα οδηγεί σε αγορές δικαιωμάτων κάθε είδους (σπορ, ταινίες κ.λ.π.).

Η πολιτική της επέκτασης μεταφράζεται με πολιτικές χρηματοδότησης που ποικίλλουν ανάλογα με τους παίκτες- όπως οι Warner Bros, Pathe, Mediaset, RTL Groupe, TCI, Bouygues/TF1, Canal κ.λ.π., χωρίς οίκτο, με σκοπό να εξαγοράσουν εξασθενημένους ομίλους όπως ο γερμανικός Kirch, έτσι ώστε να τροφοδοτήσουν την παγκοσμιοποιημένη αγορά με τυποποιημένα προγράμματα που ανακυκλώνονται.

ΑΓΟΡΑ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

Σε σχέση με τη βιομηχανία των οπτικοακουστικών μέσων και της επικοινωνίας, ο τομέας του κινηματογράφου έχει έναν πολύ μικρό κύκλο εργασιών.

Ο αριθμός των εισιτηρίων που κόβονται είναι ασταθής, απέναντι στη μαζική διείσδυση της τηλεόρασης και την εξάπλωση του βίντεο και του DVD. Τα μεγάλα χολιγουντιανά στούντιο, εντείνοντας τον έλεγχο των αγορών διανομής εκτός ΗΠΑ, σιγά σιγά απορρόφησαν ένα μεγάλο μέρος των ανεξάρτητων εταιρειών της χώρας και αποσταθεροποίησαν την εθνική παραγωγή άλλων χωρών.

Όμως ο κινηματογράφος διαθέτει ακόμα ένα μεγάλο συμβολικό κεφάλαιο: επιτρέπει τη συγκέντρωση θεατών από όλο τον πλανήτη σε ταινίες όπως ο «Τιτανικός» που έσπασε όλα τα ρεκόρ του box-office με έσοδα 1,8 δις δολάρια, χωρίς να υπολογίσουμε τις πωλήσεις από τις αγορές των ταινιών βίντεο και των παιχνιδιών.

Σε δέκα χρόνια, η παγκοσμιοποίηση διαμόρφωσε μια αγορά νέου τύπου, συνδυάζοντας τη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων κατ' εικόνα των παραδοσιακών πόλων του κινηματογράφου όπως το Χόλιγουντ και σφαίρες εντελώς έρημες.

Σ' έναν ιδιαίτερα εμπορευματοποιημένο τομέα όπως ο οπτικοακουστικός, συνέβαλε στην αναδιοργάνωση της κλίμακας και στη σύγκλιση του περιεχομένου χάρη σε επιθετικές καλύψεις στην παγκόσμια μετάδοση των προγραμμάτων.

Το 2002 υπήρχαν 1500 τηλεοπτικά κανάλια στην Ευρώπη, δέκα φορές περισσότερα μέσα σε μια δεκαετία.

Στην Ασία, το StarTV (News Corp) προσάρμοσε το πρόγραμμά του σε τοπικό επίπεδο για να καλύψει 53 χώρες και να φτάσει σε 80 εκατομμύρια σπίτια. Το MTV (Viacom CBS) είναι πλέον η αιχμή του δόρατος για τη μουσική βιομηχανία.

Στις ΗΠΑ, η Fox TV (New Corp) έγινε το τέταρτο εθνικό δίκτυο μετά το ABC. Το Fox-News, κανάλι συνεχούς ενημέρωσης, ξεπερνά στη χώρα το CNN (AOL-Time Warner). Το CNN, σύμβολο της παγκοσμιοποιημένης αμερικανικής πληροφόρησης, το οποίο διαθέτει 16 θεματικά κανάλια που μεταδίδονται σε 212 χώρες, ενίσχυσε τα 42 μόνιμα γραφεία που διατηρεί στον κόσμο και μετρά περισσότερα από 150 εκατομμύρια θεατές.

Η αμερικανική σφαίρα συνεχίζει έτσι την εξάπλωσή της, εις βάρος του ευρωπαϊκού πόλου, ο οποίος είναι διασπασμένος και ανίκανος να τοποθετηθεί στη Βόρεια Αμερική.

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΟ» ΣΤΟΝ ΜΑΖΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Μετά την «χρυσή εποχή» του παραθερισμού της αριστοκρατίας και της αστικής τάξης τον 19^ο αιώνα, στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα αναπτύχθηκε ο «μαζικός τουρισμός», ένα φαινόμενο που αφορά κυρίως τις μεσαίες τάξεις των πλούσιων χωρών του πλανήτη μας.

Ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης των διεθνών τουριστικών μετακινήσεων πέρασε συχνά το 10% και παραμένει κατά μέσο όρο σταθερά κοντά στο 4% με 5%.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει ότι η διεθνής τουριστική ροή είναι πιθανόν να φτάσει το ένα δισεκατομμύριο άτομα μέχρι το 2010, χωρίς να υπολογίζει την εγχώρια κινητικότητα, που εμφανίζει συνεχή αύξηση.

Η θεαματική αυτή αύξηση οφείλεται στη δυνατότητα που έχει η πλειονότητα των πολιτών-παρά τις μόνιμες κοινωνικές ανισότητες-στις πιο πλούσιες χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, της Ασίας (Ιαπωνία, Ταϊβάν) και της Ωκεανίας (Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία)-δηλαδή ένας στους έξι κατοίκους του πλανήτη να κάνει διακοπές.

Η πρόοδος των μεταφορών και των επικοινωνιών, συνδυασμένη με ελκυστικές τιμές προσφορών, διεθνοποίησε τις τουριστικές μετακινήσεις ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσονταν δομές που αντιπροσωπεύουν πολλές δεκάδες εκατομμύρια κλίνες (ξενοδοχεία, πανσιόν...) σε ολόκληρο τον κόσμο, σε βελτιωμένες συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας.

ΞΕΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ

Η ταχύτατη αυτή ανάπτυξη, όμως, δεν μπορεί να συγκαλύψει την ανισότιμη γεωγραφική κατανομή των τουριστικών προορισμών όπως συμβαίνει και για τους τόπους αναχώρησης.

Οι μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής απορροφούν από μόνες τους περισσότερο από το 80% των παγκόσμιων τουριστικών μετακινήσεων.

Οι τουρίστες από τις πλούσιες αυτές χώρες κατευθύνονται κυρίως προς έξι μεγάλους προορισμούς: την ευρωμεσογειακή «λεκάνη» (25% του παγκόσμιου τουρισμού), τη «λεκάνη» της Καραϊβικής (20%), τη «λεκάνη» της Νοτιοανατολικής Ασίας, τη «ραχοκοκαλιά» της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης (20%) και, τέλος, το βορειανατολικό τμήμα των ΗΠΑ και την Καλιφόρνια (15%).

Περίπου 50 τοποθεσίες συγκεντρώνουν την πλειονότητα των τουριστών: μερικές πόλεις (Παρίσι, Λονδίνο, Ρώμη, Βενετία, Νέα Υόρκη, Πεκίνο κ.α.), μερικές τοποθεσίες που συνδυάζουν φύση και πολιτισμό, παραθαλάσσια θέρετρα και χιονοδρομικά κέντρα, μεγάλα λούνα παρκ.

Γύρω στα δέκα νησιά ή αρχιπέλαγα συγκεντρώνουν περίπου το 80% των 70 εκατομμυρίων τουριστών που παραθερίζουν σε νησιωτικές περιοχές κάθε χρόνο.

Η οικονομική σημασία του τουρισμού είναι ισάξια με εκείνη των πιο σημαντικών μοντέρνων βιομηχανιών.

Το 2000, ο ΠΟΤ υπολόγιζε ότι κάθε χρόνο οι τουριστικές άμεσες δαπάνες (στέγαση, διασκέδαση και ταξίδια) έφταναν στα 500 δις δολάρια. Εξάλλου, μια ολόκληρη «αλυσίδα» έχει έμμεσα οφέλη: κατασκευαστές, αρχιτέκτονες, τουρ οπερέιτορ, μεταφορείς, πρακτορεία...

Παρ' ότι οι μεγάλες χώρες, που είναι και τόποι αναχώρησης και άφιξης (Ηνωμένες Πολιτείες, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία και Βρετανία), σημειώνουν τα μεγαλύτερα κέρδη, τα έσοδα από τον τουρισμό είναι απαραίτητα για κάποιες χώρες του Νότου, οι οποίες, όμως είναι στο έλεος επιθέσεων όπως το Λούξορ ή το Μπαλί. Μερικά μεγάλα διεθνή ταξιδιωτικά πρακτορεία μοιράζονται ένα όλο και μεγαλύτερο μέρος του κέρδους, ελέγχοντας τις αεροπορικές μεταφορές και τις σημαντικότερες υποδομές υποδοχής.

Η προοπτική σημαντικών κερδών έδωσε το έναυσμα σε δημόσιες ή ιδιωτικές κατασκευαστικές εταιρείες να επιδοθούν σε αχαλίνωτη κερδοσκοπία στις οικοδομές και τα ξενοδοχεία, με καταστροφικά αποτελέσματα τόσο για τις εξοχικές περιοχές όσο και για τα οικοσυστήματα και τα τοπικά ήθη. Από τη Διάσκεψη για την Αειφόρο Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, ο τουρισμός είναι αντικείμενο διεθνών συνεργασιών στο πνεύμα μια ηθικής που αφορά περισσότερο τα προβλήματα που προκαλούν οι περιφερειακές και κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, καθώς επίσης και τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Όμως η κερδοσκοπία δεν έχει όρια και αυτό ξεκινάει από την εκμετάλλευση του διαστημικού σταθμού Μιρ μέχρι τις απομιμήσεις στρατοπέδων συγκέντρωσης και το σκάνδαλο του σεξουαλικού τουρισμού.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Εάν όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη κατανάλωναν τους φυσικούς πόρους με την ίδια ένταση που τους καταναλώνουν οι Βοραιοαμερικανοί- χρησιμοποιούν περισσότερο από το ένα τέταρτο της ηλεκτρικής ενέργειας και του πετρελαίου που παράγονται παγκοσμίως-θα ήταν αδύνατον να καλυφθεί η ζήτηση.

Όμως, η πλειονότητα της ανθρωπότητας «καταναλώνει φτωχικά». Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο κάποια ισορροπία- περισσότερο ή λιγότερο σταθερή- ανάμεσα στη διαθεσιμότητα των πόρων και στη ζήτησή τους.

Ο πόρος που εποφθαλμιούν συχνότερα οι χώρες είναι τα καύσιμα και κατά κύριο λόγο το πετρέλαιο, του οποίου τα δύο τρίτα των γνωστών αποθεμάτων είναι συγκεντρωμένα στην Αραβική Χερσόνησο και στον Περσικό Κόλπο. Επίσης, στην περιοχή του Περσικού Κόλπου βρίσκονται συγκεντρωμένα τα σημαντικότερα αποθέματα φυσικού αερίου.

ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΚΑΧΥΠΟΨΙΑ

Το κάρβουνο εξακολουθεί να αποτελεί το κυριότερο ορυκτό καύσιμο για την παραγωγή ενέργειας. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει η τάση να συγκεντρώνεται η παραγωγή του μονάχα στις χώρες όπου η εκμετάλλευσή του είναι οικονομικά αποδοτική, τα αποθέματά του είναι περισσότερα και, κυρίως, καλύτερα κατανομημένα σε πολλές περιοχές του πλανήτη, όπως συμβαίνει άλλωστε και για τα περισσότερα άλλα ορυκτά. Τα κοιτάσματα ουρανίου έπαψαν να προσελκύουν τις βλέψεις πολλών χωρών, από την εποχή που η κοινή γνώμη αντιμετωπίζει με καχυποψία την πυρηνική ενέργεια.

Ωστόσο, το ζητούμενο είναι να βρεθεί τρόπος να ικανοποιηθούν οι μελλοντικές ενεργειακές ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών, χωρίς όμως αυτός να προκαλέσει τη γρήγορη εξάντληση των κοιτασμάτων των ορυκτών καυσίμων και χωρίς να επιδεινωθεί το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Πράγματι, ελάχιστες είναι οι χώρες, όπως η Κίνα, οι οποίες προχωρούν στη δημιουργία γιγαντιαίων έργων για την κατασκευή υδροηλεκτρικών σταθμών παραγωγής ενέργειας (τα οποία όμως έχουν σοβαρές επιπτώσεις για τους παρόχθιους πληθυσμούς και για το

περιβάλλον), παρά το γεγονός ότι υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης της υδροηλεκτρικής ενέργειας.

Η πρόσβαση στο νερό και ο ανταγωνισμός για τη χρήση του έχουν μετατραπεί σε ευαίσθητα ζητήματα της εσωτερικής πολιτικής και θα μπορούσαν να αποτελέσουν στο μέλλον σοβαρότατες αιτίες διαφωνίας ανάμεσα σε χώρες που μοιράζονται τα νερά των μεγάλων ποταμών (Τουρκία, Συρία και Ιράκ στον Ευφράτη, Αίγυπτος και Σουδάν στον Νείλο κ.λ.π.)

Ούτε και η κατανομή των βροχοπτώσεων και των αποθεμάτων γλυκού νερού συμπίπτει με τις πληθυσμιακές πυκνότητες.

Η άνοδος των τιμών θα μπορούσε να δώσει νέα ώθηση στις έρευνες για την αναζήτηση καινούριων κοιτασμάτων και να απομακρύνει χρονικά το φάσμα της εξάντλησης των ενεργειακών αποθεμάτων (το οποίο, με τον σημερινό ρυθμό εκμετάλλευσης, είναι 40 χρόνια για το πετρέλαιο, 50 χρόνια για το φυσικό αέριο και 150 χρόνια για το κάρβουνο) ή να επιταχύνει την προσφυγή σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας.

Όμως, η ρύθμιση του προβλήματος μέσα από τους μηχανισμούς των τιμών θα έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση των τεράστιων ανισοτήτων που παρατηρούνται όσον αφορά τη χρήση για την οικιακή κατανάλωση και τη γεωργία.

Κατά τα διάρκεια της δεκαετίας του 2020, τουλάχιστον το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού θα βρίσκεται αντιμέτωπο με την έλλειψη νερού.

Μακροπρόθεσμα θα υπάρξει αναπόφευκτα μεγάλη έλλειψη, αν όχι εξάντληση, των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων. Η αποκατάσταση των υποβαθμισμένων δασικών και αγροτικών περιοχών και η ανακύκλωση του νερού, των μετάλλων και άλλων προϊόντων θα είναι τότε επιβεβλημένη. Κατά τη διάρκεια του πρώτου ημίσεως του 21^{ου} αιώνα, η δημογραφική αύξηση θα έχει ως αποτέλεσμα να προστεθούν στον παγκόσμιο πληθυσμό τρία δισεκατομμύρια άνθρωποι. Αυτό συνεπάγεται ότι η παραγωγή τροφίμων πρέπει να αυξηθεί κατά 50%, καθώς και ότι θα υπάρξουν αυξημένες ανάγκες σε νερό και ενέργεια, ενώ ταυτόχρονα θα τίθεται το ζήτημα της βελτίωσης των συνθηκών ζωής για τους φτωχότερους πληθυσμούς.

ΜΕΓΑΛΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΡΟΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Οι ανταλλαγές μεταξύ των χωρών μπορούν να υπολογιστούν βάσει του διεθνούς εμπορίου. Η «λογιστική» που προκύπτει δεν πρέπει, ωστόσο να συσκοτίσει τον αυξανόμενο ρόλο των εξαγωγικών εμπορικών ροών από πλευράς πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι εξαγωγές που πραγματοποίησαν οι θυγατρικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων ανήλθαν στο 45% των παγκόσμιων εξαγωγών το 1999 και συχνά προορίζονταν προς άλλες θυγατρικές.

Επομένως οι ροές των εμπορικών ανταλλαγών είναι σε μεγάλο βαθμό δομημένες γύρω από τον διεθνή καταμερισμό της παραγωγής, τον οποίο διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις αυτές.

Η στρατηγική τους και οι ιδιαίτερες ανάγκες τους τροποποιούν τον παλαιό διεθνή καταμερισμό εργασίας μεταξύ Βορρά και Νότου. Η δύναμή τους, ενισχυμένη από τα δίκτυα συμμαχιών που συγκροτούν, τους επιτρέπει να επηρεάζουν σημαντικά την εμπορική πολιτική των χωρών όπου εδρεύουν (κυρίως των αναπτυγμένων χωρών), καθώς και την πολιτική των διεθνών οργανισμών.

Το διεθνές εμπόριο εξακολουθεί να στηρίζεται κατά 80% στις ανταλλαγές αγαθών και κατά 20% στις ανταλλαγές υπηρεσιών. Μολονότι οι ανταλλαγές υπηρεσιών αυξάνονται με ταχύτερο ρυθμό από τις ανταλλαγές αγαθών, η αναλογία τους μεταβάλλεται ιδιαίτερα (83% ανταλλαγές αγαθών έναντι 17%).

Μεταξύ των παραγόμενων αγαθών, το μερίδιο των προϊόντων «έντασης γνώσεων»- η σύλληψη και η παραγωγή των οποίων απαιτούν σημαντική προσπάθεια έρευνας- ανάπτυξης και επομένως αποδίδουν μεγάλη προστιθέμενη αξία- παρουσιάζει σαφή αύξηση. Τα προϊόντα αυτά παράγονται κυρίως από τις βιομηχανίες αεροναυτικής, τις φαρμακοβιομηχανίες, τις επιχειρήσεις πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών.

ΕΝΔΟΚΛΑΔΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Οι χώρες του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) αύξησαν τις ανταλλαγές προϊόντων υψηλής

τεχνολογίας κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Μαζί με τα προϊόντα «μέσης-υψηλής» τεχνολογίας (αυτοκίνητα, χημικά προϊόντα, μηχανολογικός και ηλεκτρικός εξοπλισμός), τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας αντιστοιχούν στα δύο τρίτα των ανταλλαγών που πραγματοποιούνται στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Άλλο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό είναι η ενίσχυση του ενδοκλαδικού εμπορίου: οι αναπτυγμένες χώρες ανταλλάσσουν προϊόντα του ίδιου βιομηχανικού κλάδου. Τα προϊόντα αυτά μπορεί να είναι παρεμφερή (ενδοκλαδικό εμπόριο ποικιλίας) ή να έχουν ορισμένα διαφορετικά χαρακτηριστικά, για παράδειγμα φθηνά και ακριβά αυτοκίνητα (ενδοκλαδικό εμπόριο ποιότητας). Περισσότερο από το ήμισυ του εμπορίου στις χώρες του ΟΟΣΑ αφορά ενδοκλαδικές ανταλλαγές (15% ποικιλίας και 40% ποιότητας).

Το μερίδιο των ενδοκλαδικών ανταλλαγών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι σημαντικότερο στο ενδοευρωπαϊκό εμπόριο (σχεδόν 60% το 1996) από ό,τι στο εμπόριο με τον υπόλοιπο κόσμο (47%).

Για τις χώρες παραγωγούς πρωτογενών προϊόντων (πλην πετρελαίου), η κατάσταση είναι ζοφερή. Οι όροι ανταλλαγών (η σχέση ανάμεσα στην πορεία των τιμών των εξαγωγών και την πορεία των τιμών των εισαγωγών) συνεχίζουν να εξελίσσονται σε βάρος τους. Η θέση των χωρών αυτών θα επιδεινωθεί περαιτέρω εξαιτίας της ανάπτυξης προϊόντων που υποκαθιστούν τα αγροτικά, ορυκτά και μεταλλουργικά.

Οι χώρες του Νότου υπήρξαν παραδοσιακοί εξαγωγείς ανανεώσιμων φυσικών πόρων. Μόνο πρόσφατα όμως έγιναν αντιληπτές οι συχνά μη αναστρέψιμες περιβαλλοντικές καταστροφές για τις οποίες ευθύνονται οι ροές του διεθνούς εμπορίου, που καθορίζονται από τις ανάγκες του μοντέλου παραγωγής και κατανάλωσης των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών. Ωστόσο οι διεθνείς διαπραγματεύσεις που διεξήχθησαν στις διασκέψεις του Ρίο, του Κιότο και του Γιοχάνεσμπουργκ δεν μετέβαλαν το χαρακτήρα των εμπορικών ανταλλαγών.

Οι χώρες του Νότου παραμένουν θύματα μιας «άνισης οικολογικής ανταλλαγής». Τέλος οι εμπορικές ροές εξακολουθούν να μην μετρώνται με ακρίβεια. Η «μαύρη τρύπα» που εκφράζει τη διαφορά ανάμεσα στον όγκο των παγκόσμιων εξαγωγών και τον όγκο των παγκόσμιων εισαγωγών (που θα έπρεπε να είναι ίσοι) διευρύνθηκε λίγο περισσότερο τα τελευταία χρόνια για να φθάσει τα 245 δισεκατομμύρια δολάρια το 2000.

Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Οι ανταλλαγές μεταξύ των χωρών της Τριάδας πραγματοποιούνται κυρίως σε ενδοκλαδικό επίπεδο και είναι ιδιαίτερα ανισομερείς. Οι ΗΠΑ, πρώτη δύναμη του παγκόσμιου εμπορίου συσσωρεύουν γιγάντια και διευρυνόμενα εμπορικά ελλείμματα έναντι των εταίρων τους.

Από την δεκαετία του '90, με την άνεση που τους δίνει η θέση τους ως μοναδικής υπερδύναμης, οι ΗΠΑ ακολουθούν μια εμπορική πολιτική που ορισμένοι χαρακτηρίζουν «νεομερκαντιλιστική» και δεν διστάζουν να λαμβάνουν μονομερή μέτρα κατά των εμπορικών εταίρων τους. Ενισχυμένη από τα πλεονεκτήματα που της εξασφαλίζει η NAFTA, η Ουάσιγκτον επιδιώκει τη συγκρότηση μιας οικονομικής ζώνης στην αμερικανική ήπειρο, της Αμερικανικής Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου, μέχρι το 2005.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένει η μεγαλύτερη εμπορική ζώνη στον κόσμο. Κατά τις δεκαετίες του '70 και '80, οι χώρες-μέλη της αύξησαν τον όγκο και το σχετικό μερίδιο των ενδοκοινοτικών τους ανταλλαγών, οι οποίες πλέον ξεπερνούν το 60% του εξωτερικού εμπορίου των χωρών της Ένωσης. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη σημαντική αύξηση των ανταλλαγών στα αγροτικά προϊόντα ενώ την ίδια στιγμή παρατηρείται υποχώρηση στα προϊόντα μεταποίησης και αύξηση των ανταλλαγών με τις άλλες περιφέρειες-κλειδιά (ΗΠΑ και Ανατολική Ασία). Το φαινόμενο αυτό αντανακλά την υποχώρηση της ενδοκοινοτικής προτίμησης στα βιομηχανικά προϊόντα.

Η πρόοδος της Ανατολικής Ασίας στις εμπορικές ανταλλαγές είναι εντυπωσιακή. Ανεκόπη, ωστόσο από την κρίση του 1997, που συνέβαλε στη μείωση του μεριδίου της Ασίας στο παγκόσμιο εμπόριο. Το εμπόριο μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Ασίας, στο οποίο κυριαρχεί η Ιαπωνία, αντιστοιχεί σχεδόν στο 50% των εμπορικών ανταλλαγών των χωρών της περιοχής.

Η ΥΓΕΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΕΙΤΑΙ;

Η αύξηση- τόσο σε σχετικούς όσο και σε απόλυτους όρους- των ενδοπεριφερειακών ανταλλαγών οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό στις στρατηγικές των ισχυρών πολυεθνικών ομίλων, οι οποίοι τείνουν να θεωρούν καθεμία από τις ζώνες της Τριάδας ως «εγχώρια» βάση.

Τα μέτρα φιλελευθεροποίησης των ανταλλαγών και απορύθμισης των αγορών και των βιομηχανιών ενισχύθηκαν μετά τη δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), το 1994. Πλέον, η γενική συμφωνία για το Εμπόριο Υπηρεσιών περιλαμβάνει την εκπαίδευση και την υγεία, στους τομείς των οποίων ο ΠΟΕ ενθαρρύνει την ιδιωτικοποίηση. Οι συμφωνίες για τα δικαιώματα μεταφοράς της πνευματικής ιδιοκτησίας προτείνουν την επέκταση της πνευματικής ιδιοκτησίας μέχρι την κατοχύρωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας των ζώντων, ξεσηκώνοντας έντονες αντιδράσεις.

Τα μέτρα αυτά απειλούν με σοβαρές κοινωνικές και οικολογικές επιπτώσεις, ενισχύοντας ταυτόχρονα τις ανισότητες ανάμεσα στις αναπτυγμένες χώρες-των οποίων οι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι διαθέτουν συντριπτική υπεροχή στους συγκεκριμένους κλάδους- και τον υπόλοιπο πλανήτη.

Η «εμπορευματοποίηση» και άλλων δραστηριοτήτων συνοδεύεται από στενότερες επαφές των ενώσεων των βιομηχανικών και χρηματοπιστωτικών ομίλων με τους διεθνείς οργανισμούς και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επαφές που αποδεικνύονται τόσο πιο αποτελεσματικές όσο οι διεθνείς αυτοί οργανισμοί και οι αξιωματούχοι τους απολαμβάνουν προνόμια που τους επιτρέπουν να επιβάλλουν τη θέλησή τους στις κυβερνήσεις.

ΞΕΝΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Οι ΞΑΕ είναι μέσω των οποίων μια επιχείρηση συστήνει μια θυγατρική στο εξωτερικό ή αναλαμβάνει τον έλεγχο μιας ξένης εταιρείας, αποκτώντας τουλάχιστον το 10% του κεφαλαίου της.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, οι ετήσιες ροές ΞΑΕ παρουσιάζουν σαφή αύξηση, σε τέτοιο βαθμό που όγκος τους ως ποσοστό του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος έχει περάσει από περίπου 5% το '80 σε 20% το 2000.

Οι εξελίξεις αυτές στηρίζονται σε δύο λογικές. Η πρώτη λογική αφορά το σχηματισμό ή την εδραίωση ολιγοπωλίων σε παγκόσμια κλίμακα.

Αποτυπώθηκε με τον πολλαπλασιασμό των συγχωνεύσεων-εξαγορών μεταξύ επιχειρήσεων των αναπτυγμένων χωρών, γεγονός που εξηγεί, ιδιαίτερα, την αύξηση των ΞΑΕ μετά το 1993.

Το φαινόμενο αυτό προκάλεσε, σε κάποιο βαθμό, τη στατιστική συσκότιση της δεύτερης λογικής: της λογικής του «εξορθολογισμού» του παραγωγικού μηχανισμού των πολυεθνικών, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Η εντεινόμενη εξειδίκευση των μονάδων παραγωγής τους συνοδεύεται από την εμβάθυνση του διεθνούς καταμερισμού εργασίας, που εμπλέκει ολοένα περισσότερο τις χώρες με φθινό εργατικό δυναμικό. Περίπου το 48% των ΞΑΕ αφορά τις υπηρεσίες, το 42% τη μεταποιητική βιομηχανία και το 4% τον τομέα των εξορύξεων (συμπεριλαμβανομένου και του πετρελαίου). Κατά τη δεκαετία του '90, η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρήθηκε στον τομέα των υπηρεσιών, ιδιαίτερα στην ύδρευση, την ηλεκτροδότηση, τις μεταφορές και τις τηλεπικοινωνίες.

Οι αναπτυγμένες χώρες είναι ο κυριότερος τόπος προέλευσης και προορισμού των ΞΑΕ. Αθροιστικά οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης (η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελβετία και η Νορβηγία) παίζουν σαφώς σημαντικότερο ρόλο από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Πραγματοποίησαν το 62% των ΞΑΕ παγκοσμίως, μεταξύ 1990 και 2001, έναντι 18% των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος των ΞΑΕ των ευρωπαϊκών χωρών πραγματοποιείται εντός της Ευρώπης. Οι επενδύσεις αυτές συνδέονται σε κάποιο βαθμό με τη δυναμική ενοποίησης της ευρωπαϊκής αγοράς και παίρνουν συχνά τη μορφή συγχωνεύσεων-εξαγορών.

Κατά χώρα οι Ηνωμένες Πολιτείες αποτελούν τον κύριο πόλο προέλευσης ΞΑΕ, μεταξύ 1990 και 2001, μπροστά από την Βρετανία (που πραγματοποιεί το 14% των παγκόσμιων ΞΑΕ). Η Γαλλία βρίσκεται στην τρίτη θέση (10,5%). Όσο για το μερίδιο της Ιαπωνίας, παρουσιάζει

σταθερή μείωση: 5% των παγκόσμιων ΞΑΕ μεταξύ 1990 και 2001, έναντι 18% μεταξύ 1982 και 1989. Αντίστροφα, οι υπόλοιπες χώρες της Ανατολικής Ασίας παίζουν ολοένα μεγαλύτερο ρόλο, με βάρος που αθροιστικά υπερβαίνει το βάρος της Ιαπωνίας. Ωστόσο περισσότερες από τις μισές ΞΑΕ αυτής της ζώνης προέρχονται από το Χονγκ Κονγκ και κατευθύνονται κυρίως από την Κίνα (το πρώτο εξάμηνο του 2003 η χώρα προσέλκυσε 30,26 δις δολάρια, σημειώνοντας αύξηση 34,33%). Όσον αφορά τις χώρες προορισμού των ΞΑΕ, οι Ηνωμένες Πολιτείες καταλαμβάνουν την κυρίαρχη θέση (21% των παγκόσμιων ΞΑΕ μεταξύ 1990 και 2001). Οι επενδύσεις στην Ιαπωνία είναι πολύ περιορισμένες. Οι ΞΑΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες συγκεντρώνονται σε ορισμένες περιοχές: 6% του παγκόσμιου συνόλου στην Κίνα, 7,5% στην υπόλοιπη Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία, 10% στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική. Αντίθετα η Κεντρική Ασία και η Αφρική είναι περιθωριοποιημένες.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ

Για τις αναπτυσσόμενες χώρες οι ΞΑΕ αποτελούν αυξανόμενο ποσοστό των πόρων που δέχονται από το εξωτερικό, τη στιγμή που το ύψος των δημόσιων πόρων παραμένει στάσιμο.

Στη μεταποιητική βιομηχανία των αναπτυσσόμενων χωρών, οι ΞΑΕ αντιστοιχούσαν, το 1998, στο 37% της «ακαθάριστης συσσώρευσης σταθερού κεφαλαίου». Το σχετικά σταθερό ύψος των ΞΑΕ έγινε φανερό κατά τη χρηματιστηριακή κρίση που έπληξε την Ανατολική Ασία από το 1997.

Ενώ τα βραχυπρόθεσμα τοποθετημένα κεφάλαια εγκατέλειψαν μαζικά τις χώρες αυτές, οι ΞΑΕ επανέκαμψαν από το 1998, με εξαίρεση την Ινδονησία, όπου επικρατούσε πολιτική κρίση.

Ωστόσο αυτές οι ΞΑΕ συνδέονταν πολύ περισσότερο με συγχωνεύσεις-εξαγορές σε διεθνές επίπεδο. Με άλλα λόγια, η κρίση είχε ως αποτέλεσμα το πέρασμα ορισμένων επιχειρήσεων των χωρών αυτών στον έλεγχο των πολυεθνικών.

ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΔΥΣΒΑΣΤΑΧΤΟ ΤΟ ΒΑΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Αντίθετα με τη διαδεδομένη αντίληψη, το συνολικό εξωτερικό χρέος των 187 αναπτυσσόμενων χωρών (συμπεριλαμβανομένων της Ρωσίας και της Κίνας), που υπολογίζεται γύρω στα 2,5 τρις δολάρια για το 2002, δεν αποτελεί παρά ελάχιστο μέρος των παγκόσμιων χρεών. Σε απόλυτους αριθμούς, οι Ηνωμένες Πολιτείες, με χρέος 29 τρις δολάρια (από τα οποία τα 3,4 τρις δολάρια αποτελούν εξωτερικό χρέος), είναι με διαφορά η πιο χρεωμένη οικονομία του κόσμου. Στα τέλη του 2002, το δημόσιο χρέος τους ανερχόταν στα 7,3 τρις δολάρια, το χρέος των νοικοκυριών στα 7,7 τρις δολάρια και το χρέος των ιδιωτικών επιχειρήσεων στα 14 τρις δολάρια.

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970, χάρη στα χαμηλά πραγματικά επιτόκια, οι οφειλέτες συγκρατούσαν τα χρέη τους, μολονότι τα χρέη αυτά είχαν αυξητικές τάσεις. Οι οικονομίες των χωρών του Τρίτου Κόσμου δεν αντιμετώπιζαν σοβαρό πρόβλημα στην εξυπηρέτηση του χρέους, στο μέτρο που οι τιμές των εξαγωγικών προϊόντων τους αυξάνονταν και τους απέφεραν μεγαλύτερα έσοδα.

Το 1979-1980, σημειώθηκε μια απότομη στροφή, όταν τα πραγματικά επιτόκια αυξήθηκαν κάτω από την πίεση της πολιτικής της κεντρικής τράπεζας των Ηνωμένων Πολιτειών, την οποία ακολούθησε και η Βρετανία. Το 1981-1982, το βάρος των χρεών είχε ήδη γίνει δυσβάσταχτο για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η κρίση υπερχρέωσης ξέσπασε τον Αύγουστο του 1982, όταν το Μεξικό ανακοίνωσε παύση πληρωμών.

Αλλά και οι κυβερνήσεις των πλούσιων χωρών ήρθαν αντιμέτωπες με σοβαρές δυσκολίες πληρωμών. Σταδιακά, σε όλο τον πλανήτη άρχισαν να επιβάλλονται νεοφιλελεύθερες πολιτικές για να διασφαλιστεί, κατά προτεραιότητα, η εξόφληση των πιστωτών. Για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τους, οι δημόσιες εξουσίες, σε όλες τις χώρες, υποχρεώθηκαν να περικόψουν τις κοινωνικές δαπάνες και να ιδιωτικοποιήσουν αρκετές δημόσιες επιχειρήσεις. Τα κράτη διοχετεύουν στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους ένα αυξανόμενο μερίδιο των εσόδων τους από τη φορολογία.

ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΧΡΕΟΥΣ

Η εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους ενθαρρύνει τη μεταφορά ενός ολοένα αυξανόμενου μέρους του εισοδήματος των εργαζομένων και των μικρών παραγωγών προς τους πλούσιους κατόχους κεφαλαίων. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), στο εσωτερικό των οποίων κυριαρχούν οι επτά πλουσιότερες χώρες του κόσμου, ανέλαβαν να επιβάλουν την πειθαρχία στους οφειλέτες των αναπτυσσόμενων χωρών.

Με τη διαχείριση του χρέους τους έχουν επιφορτιστεί διάφορες ομάδες πιστωτών: η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ διαχειρίζονται το πολυμερές χρέος (416 δις δολάρια το 2000), το Κλαμπ του Παρισιού διαπραγματεύεται ένα σημαντικό τμήμα του διμερούς δημοσίου χρέους (580 δις δολάρια), ενώ στο Κλαμπ του Λονδίνου συμμετέχουν οι κύριες ιδιωτικές πιστώτριες τράπεζες.

Τα ποσά αποπληρωμής είναι εντυπωσιακά: σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, μεταξύ 1980 και 2001, οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν καταβάλει 4,5 τρις δολάρια ενώ ταυτόχρονα, το συνολικό εξωτερικό χρέος τους τετραπλασιαζόταν (600 δις δολάρια το 1980, 2,5 τρις δολάρια το 2001). Για μια ακόμη ακριβέστερη εικόνα ως προς την καθαρή εξέλιξη του χρέους, πρέπει να υπολογίσουμε τη διαφορά ανάμεσα στα ποσά που εξοφλούνται και τα ποσά των νέων δανείων.

Μεταξύ 1983 και 2001, οι αναπτυσσόμενες χέρρες εξόφλησαν 368 δις δολάρια περισσότερα από όσα εισέπραξαν, γεγονός που δείχνει μια αρνητική καθαρή εξέλιξη του χρέους προς όφελος των πιστωτών. Το μέγεθος της αρνητικής καθαρής εξέλιξης του χρέους αυξήθηκε κατακόρυφα μετά τη μεξικανική κρίση του 1994-1995.

Οι κεντρικές τράπεζες των χρεωμένων χωρών συνεισέφεραν τα μεγαλύτερα ποσά: μεταξύ 1995 και 2001, εξόφλησαν 258 δισεκατομμύρια περισσότερα από όσα δανείστηκαν. Και παρ' όλα αυτά σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη 80 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως για δέκα χρόνια θα ήταν αρκετά για την κάλυψη των βασικών ανθρώπινων αναγκών (διατροφή, νερό, υγεία, εκπαίδευση).

Η ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Η χρηματιστική παγκοσμιοποίηση γεννήθηκε διακριτικά τη δεκαετία του '70, με τη γενίκευση της διακύμανσης των νομισμάτων και την εμφάνιση των πετροδολαρίων.

Τότε, ο χρηματιστικός κόσμος συνειδητοποίησε ότι τα κράτη δεν μπορούσαν να ελέγξουν τους τραπεζικούς λογαριασμούς εξωτερικού που περιείχαν καταθέσεις σε δικό τους νόμισμα.

Στη συνέχεια, η τεχνολογική επανάσταση στις τηλεπικοινωνίες προκάλεσε το ξέσπασμα της παγκοσμιοποίησης και της απορύθμισης που κατά τη δεκαετία του '80, προώθησαν πολιτικά ο Ρόαλντ Ρέιγκαν και η Μάργκαρετ Θάτσερ.

Η πλήρης απούλοποίηση των συναλλαγών και η δικτύωση όλων των χρηματιστικών φορέων μετασχημάτισαν βαθιά το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και χρηματιστικό τοπίο του πλανήτη.

ΤΕΧΝΗΤΟΙ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΙ

Ωστόσο μια από τις κύριες επιπτώσεις της επανάστασης αυτής είναι ελάχιστα εμφανής: το χρήμα και οι «αξίες» στην πράξη έχουν σταματήσει να κυκλοφορούν. Μόνο το εικονικό χρήμα, που δεν χρησιμεύει παρά σε απλές συναλλαγές και αποτελεί μικρό ποσοστό της χρηματικής μάζας, αντιστοιχεί σε πραγματική χρηματική κυκλοφορία. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, οι πληρωμές έχουν πλέον αντικατασταθεί από λογιστικές διαδικασίες ηλεκτρονικής αποζημίωσης: αφού το χρήμα δεν κυκλοφορεί πια, οι συναλλαγές καταγράφονται λογιστικά με ηλεκτρονικό τρόπο και μονό οι διαφορές των δοσοληψιών αποδίδονται στους δικαιούχους μέσω των γραφείων συμψηφισμού.

Έτσι τα γραφεία αυτά έχουν καταλάβει αθόρυβα, νευραλγική θέση στο εσωτερικό του παγκόσμιου χρηματιστικού συστήματος. Τα σημαντικότερα γραφεία συμψηφισμού είναι οι δύο ευρωπαϊκές εταιρείες «clearing» που δραστηριοποιούνται σε διεθνές επίπεδο, η Clearstream (Λουξεμβούργο) και η Euroclear (Βέλγιο), οι οποίες κατέχουν και ανταλλάσσουν αξιόγραφα.

Αντίθετα με τη διαδεδομένη αντίληψη, η παγκοσμιοποίηση δεν κατέστησε ανεξέλεγκτες τις κινήσεις κεφαλαίων, αφού το μεγαλύτερο μέρος τους περνά μέσω του επίσημου χρηματιστικού συστήματος. Και το σύστημα αυτό δεν θα μπορούσε να είναι λειτουργικό εάν δεν είχε δημιουργήσει, με δική του πρωτοβουλία, τα εργαλεία κατεύθυνσης και συγκέντρωσης των συναλλαγών.

Πάντως ενώ το χρηματιστικό σύστημα προχωρούσε στον εξορθολογισμό και την απλοποίηση της λειτουργίας του, με συμμετρικό τρόπο, περιπλέχθηκαν οι νομικές μορφές πίσω από τις οποίες κρύβονται οι παίκτες των αγορών: εικονικές εταιρείες, τραπεζικοί και φορολογικοί παράδεισοι, υπεράκτιες εταιρείες κ.λ.π. κατακλύζουν τους απλούς και ολιγάριθμους χρηματιστικούς μηχανισμούς, καθιστώντας την πραγματικότητα των συναλλαγών τεχνητά αδιαπέραστη.

Το σκάνδαλο Ενρον στις Ηνωμένες Πολιτείες αποκάλυψε τον τρόπο με τον οποίο τα χρηματιστικά συμφέροντα αξιοποιούν την αδιαφάνεια αυτή για να παρακάμψουν ευκολότερα τους νομικούς περιορισμούς των μεγάλων αναπτυγμένων χωρών. Οι εγκληματίες τρυπώνουν και αυτοί ανάμεσα στις ρωγμές. Έτσι οι τραπεζικοί και φορολογικοί παράδεισοι αποτελούν τεχνητά δημιουργήματα των πλούσιων χωρών και όχι κάποια εξωτικά μέρη που αρνούνται να συμμορφωθούν με την παγκόσμια τάξη.

Η απάτη αυτή εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι δικαστές και οι αστυνομικοί που ερευνούν το χρηματικό έγκλημα πέφτουν στην παγίδα. Προσπαθώντας να ακολουθήσουν τα ίχνη των χρηματιστικών κινήσεων που εξαφανίζονται στους τραπεζικούς και φορολογικού παραδείσους, χάνονται μέσα στους λαβυρίνθους που τους σπρώχνουν.

Στην πραγματικότητα τα κεφάλαια δεν κυκλοφορούν ή κυκλοφορούν ελάχιστα καθώς δεν αποτελούν παρά πληροφοριακά ίχνη που μεταβάλλονται στις λογιστικές καταστάσεις των τραπεζών και των χρηματιστικών ιδρυμάτων.

Δεν είναι ούτε στις παναμέζικες εταιρείες ούτε στις υπεράκτιες τράπεζες που θα έπρεπε να αναζητηθούν, αλλά στα γραφεία συμψηφισμού, προς τα οποία συγκλίνουν όλες οι συναλλαγές στο εσωτερικό της χρηματιστικής μηχανής.

Οι μαφιόζοι, οι εμπλεκόμενοι σε δωροδοκίες, οι κάθε είδους λαθρέμποροι το έχουν καταλάβει από καιρό. Και έχουν δημιουργήσει μια χρηματιστική σφαίρα που είναι αδιαπέραστη, εκτός εάν υπάρξει βούληση να παραβιαστεί η πόρτα.

ΠΩΣ ΝΑ ΜΕΤΡΗΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΛΟΥΤΟ;

Το Ακαθόριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) μετράει το σύνολο των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται από μια χώρα κατά τη διάρκεια ενός έτους. Σε αυτό προστίθεται το υπόλοιπο του ισοζυγίου των εισοδημάτων των υπηκόων αυτού του κράτους στο εξωτερικό και των ξένων υπηκόων στο εσωτερικό του. Οι υπολογισμοί γίνονται με βάση τις τιμές της αγοράς. Για να γίνει δυνατή η σύγκριση τω ΑΕΠ, η Παγκόσμια Τράπεζα τα μετατρέπει σε αμερικάνικα δολάρια με βάση τις συναλλαγματικές ισοτιμίες του εν λόγω έτους.

Τα στοιχεία που εξάγονται με αυτό τον τρόπο στερούνται ακριβείας , δεδομένου ότι οι υπολογισμοί είναι πολύπλοκοι και στηρίζονται σε μεγέθη που δεν εκτιμώνται σωστά σε πολλές χώρες.

Παρ' όλα αυτά, το ΑΕΠ αποτελεί το καλύτερο εργαλείο για τη σύγκριση της οικονομικής ισχύος των εθνών.

Η κατάταξη των χωρών με βάση το ΑΕΠ τους αντιστοιχεί αρκετά πιστά στις κατατάξεις που αφορούν τη βιομηχανική παραγωγή, την εμπορική δραστηριότητα και τη χρηματοοικονομική ισχύ. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, το 2000 οι Ηνωμένες Πολιτείες , με 9,8 τρισεκατομμύρια δολάρια , βρισκόταν στην πρώτη θέση, με μεγάλη διαφορά από τις επόμενες χώρες. Το δε ΑΕΠ τους αντιστοιχούσε στο 31% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Η Ιαπωνία κατείχε τη δεύτερη θέση (4,6 τρις), η Γερμανία την τρίτη (1,8 τρις), ενώ η Βρετανία (1,4 τρις) και η Γαλλία (1,2 τρις) διεκδικούσε την τέταρτη θέση. Ακολουθούσαν η Ιταλία, η Κίνα, ο Καναδάς, η Βραζιλία και η Ισπανία.

Είναι προφανές ότι το G7, η λέσχη των 7 πλουσιότερων χωρών , δεν αντιστοιχεί ακριβώς στις επτά χώρες με την ισχυρότερη οικονομία , καθώς σε αυτές περιλαμβάνεται ο Καναδάς και όχι η Κίνα και η Βραζιλία. Αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο για το G8, δεδομένου ότι η Ρωσία βρισκόταν στη 19^η θέση της κατάταξης το 2000. στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης βρίσκονται τα κρατίδια του Ειρηνικού, των οποίων το ΑΕΠ δεν φτάνει καν τα 10 εκατομμύρια δολάρια.

Η κυρίαρχη ιδέα είναι ότι το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα στο σύνολο των πλούσιων χωρών και στο σύνολο των φτωχών χωρών έχει την τάση να αυξάνεται, εξαιτίας της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Στην πράξη , το συνολικό μερίδιο του παγκόσμιου ΑΕΠ που αντιστοιχεί στις αναπτυγμένες χώρες ακολουθεί μάλλον πτωτικές τάσεις, αν και οι εξελίξεις σε αυτόν τον τομέα είναι αποκλίνουσες. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ορισμένες αναπτυγμένες χώρες πλούτισαν σε σημαντικό βαθμό, όχι όμως όλες.

Όσον αφορά δε τις «αναπτυσσόμενες χώρες», το ΑΕΠ πολλών από αυτές (κυρίως στην Ασία) γνώρισε σημαντική αύξηση ενώ ορισμένων άλλων (ιδιαίτερα στην υποσαχάρια Αφρική) μειώθηκε.

Ο ΥΠΟΤΙΜΗΜΕΝΟΣ ΝΟΤΟΣ

Το ΑΕΠ ανά κάτοικο δίνει μια εικόνα του επιπέδου ζωής σε κάθε χώρα. Ωστόσο δεν πρέπει να τρέφουμε ψευδαισθήσεις για την ακρίβεια με την οποία απεικονίζει την πραγματική κατάσταση.

Συχνά το ΑΕΠ των αναπτυσσόμενων χωρών είναι υποτιμημένο γιατί δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτό η αυτοκατανάλωση αγαθών, οι εργασίες αλληλοβοήθειας του πληθυσμού και ένα μέρος της παραοικονομίας. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα κριτήρια που επιλέγονται κάνουν τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στις φτωχές και στις πλούσιες χώρες να φαίνονται μεγαλύτερες. Επιπλέον, η χρήση μιας κοινής νομισματικής μονάδας δημιουργεί προβλήματα, γιατί σε κάθε χώρα αγοράζει κανείς διαφορετική ποσότητα αγαθών με ένα δολάριο.

Έτσι η Παγκόσμια Τράπεζα προτείνει για κάθε χώρα μια εκτίμηση του ΑΕΠ ανά κάτοικο, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές τιμών και αγοραστικής δύναμης. Με τον τρόπο αυτό, οι διαφορές περιορίζονται κάπως, αλλά παραμένουν σημαντικές.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων αναδεικνύει τον σχετικό χαρακτήρα ορισμένων εννοιών όπως «χώρες του Νότου», «χώρες του Βορρά» και «χώρες του τρίτου κόσμου». Ορισμένες χώρες του Νότου είναι πλούσιες: ο πλούτος τους μπορεί να προέρχεται από το πετρέλαιο, τη βιομηχανία ή τις τραπεζικές δραστηριότητες.

Αντίθετα ορισμένες χώρες του Βορρά στην Ανατολική ή στη Νότια Ευρώπη είναι φτωχές παρά το γεγονός ότι έχουν σημαντικά αναπτυγμένη βιομηχανία.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

Οι ανισότητες αφορούν κατ' αρχάς τις πιο θεμελιώδεις ζωτικές ανθρώπινες ανάγκες, όπως η πρόσβαση στο νερό ή στα τρόφιμα. Η μέση παγκόσμια κατανάλωση τροφίμων (περίπου 2800 ανά κάτοικο ημερησίως) υποκρύπτει μεγάλες διακυμάνσεις. Στις αναπτυγμένες χώρες, η κατανάλωση βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο παρά το γεγονός ότι εξακολουθούν να υπάρχουν ανισότητες στο εσωτερικό τους. Συνήθως ξεπερνάει τις 3000 θερμίδες και μερικές φορές γίνεται υπερβολική (3500 στη Γαλλία, 3650 στις Ηνωμένες Πολιτείες).

Στις χώρες του Νότου, υπάρχει μια τάση βελτίωσης αλλά η κατάσταση εξακολουθεί να είναι αντιφατική. Το επίπεδο είναι αρκετά ικανοποιητικό στη Λατινική Αμερική και τον αραβικό κόσμο.

Στις περισσότερες από τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες, η συνολική κατανάλωση παρουσιάζει ανεπάρκειες, με το επίπεδο να κυμαίνεται μεταξύ 2500 και 2800 θερμίδων. Μάλιστα, στις φτωχότερες περιοχές, δεν ξεπερνά τις 2300 θερμίδες.

Κάτω από αυτό το επίπεδο παρατηρείται χρόνιος υποσιτισμός, κατηγορία στην οποία συναντάμε κυρίως χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, αλλά και μερικές της Ασίας (Υεμένη, Μπανγκλαντές) και της Αμερικής (Βολιβία, Αϊτή). Οι λιμοί που οφείλονται στην ξηρασία ή στις πλημμύρες τείνουν να εξαφανιστούν, κυρίως χάρη στη διεθνή βοήθεια και στη δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Ωστόσο, έχουν κάνει την εμφάνισή τους λιμοί άλλου τύπου, οι οποίοι οφείλονται σε συρράξεις ή στις πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τις αρχές.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Πολλές περιοχές εξακολουθούν να μαστίζονται από ελλείψεις τροφίμων μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας. Οι επιπτώσεις τους εντείνονται από την ανισότητα των συστημάτων υγείας.

Είναι δύσκολο να υπολογιστεί ο αριθμός των ατόμων που υποσιτίζονται σε ολόκληρο τον κόσμο. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό για τη Γεωργία και τα Τρόφιμα του ΟΗΕ, αυτός ο αριθμός πρέπει να υπερβαίνει τα 800 εκατομμύρια (ένα τέταρτο Αφρικανοί, λιγότερο από ένα τέταρτο Ασιάτες και ένα έβδομο Λατινοαμερικανοί).

Οι ανισότητες είναι κραυγαλέες στην περίπτωση των βιομηχανικών προϊόντων. Για παράδειγμα οι συσκευές τηλεόρασης

εξακολουθούν να είναι πολύ άνισα κατανομημένα στον κόσμο παρά το γεγονός ότι η τιμή τους μειώθηκε σημαντικά από τη δεκαετία του '60.

Στις πλούσιες χώρες η αγορά είναι σχεδόν κορεσμένη: το 1997, υπήρχαν περισσότερες από 500 συσκευές ανά 1000 κατοίκους, δηλαδή περισσότερες από μία σε κάθε νοικοκυριό κατά μέσο όρο.

Η Ανατολική Ευρώπη , με 150 ως 450 συσκευές ανά 1000 κατοίκους , ανάλογα με τη χώρα , δεν έχει ακόμα καλύψει την υστέρησή της. Στο Νότο οι ανισότητες είναι σημαντικές: 300 ως 400 συσκευές ανά 1000 κατοίκους για τις νέες βιομηχανικές χώρες, αλλά λιγότερες από 8 για τις φτωχές χώρες της Αμερικής, της Ασίας και κυρίως της Αφρικής. Η συνολική διαφορά, δηλαδή, είναι μεγαλύτερη από 1 προς 100.

Στη χρήση του αεροπλάνου εμφανίζονται ακόμα μεγαλύτερες ανισότητες παρά το γεγονός ότι και το κόστος των αεροπορικών ταξιδιών έχει επίσης μειωθεί σημαντικά. Σε ορισμένες πλούσιες χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Αυστραλία καταγράφονται 1000 ως 4000 επιβάτες ετησίως ανά 1000 κατοίκους. Στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης , ο αριθμός αυτός κυμαίνεται μεταξύ 400 και 1000. στην ανατολική Ευρώπη είναι μικρότερος των 150. στις χώρες του Νότου οι διακυμάνσεις είναι αβυσσαλέες: ο αριθμός τους αγγίζει τους 4000 στη Σιγκαπούρη, ενώ είναι μικρότερος του 2 σε ορισμένες χώρες της τροπικής Αφρικής.

Το άνοιγμα της ψαλίδας είναι πιο θεαματικό από εκείνο που παρατηρείται στην περίπτωση των συσκευών τηλεόρασης: είναι μεγαλύτερο του 1 προς 2000.

Εν κατακλείδι , μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού του πλανήτη που έχει βρεθεί εκτός του κυκλώματος της παγκοσμιοποίησης , δεν έχει πρόσβαση σε σχετικά ακριβά αγαθά. Υπολογίζεται ότι τα τέσσερα πέμπτα των κατοίκων του καταναλώνουν μονάχα το ένα πέμπτο των πόρων.

ΒΑΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΠΛΟΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΤΩΧΩΝ

Τα εισοδήματα του 20% των πλουσιότερων κατοίκων του πλανήτη αυξάνονται , τη στιγμή που τα εισοδήματα του 50% των φτωχότερων μειώνονται σε πραγματικούς αριθμούς.

Σε αυτή την παραδοσιακή μορφή ανισότητας προστίθεται το φαινόμενο της συγκέντρωσης του πλούτου μέσα σε έναν χώρο. Οι χρηματαγορές είναι εγκατεστημένες σε 21 πόλεις μονάχα. Ορισμένα μάλιστα ομοσπονδιακά κράτη (Καναδάς, Ελβετία) διαθέτουν δύο.

Αυτές οι χώρες, που ελέγχουν τα σημαντικότερα χρηματιστήρια και τους κόμβους των δικτύων επικοινωνίας ή των αερομεταφορών, βρίσκονται στις καλύτερες θέσεις της κατάταξης με κριτήριο το προσδόκιμο επιβίωσης ή την παιδική θνησιμότητα. Οι χώρες που βρίσκονται αποκλεισμένες από τα κέντρα αποφάσεων συσσωρεύουν μειονεκτήματα: η απόλυτη οικονομική ανασφάλεια, ο ανεπαρκής ανεφοδιασμός σε πόσιμο νερό και οι ελλείψεις του συστήματος υγείας και εκπαίδευσης μετατρέπουν τις φαβέλες και τις τενεκεδουπόλεις σε σημαντικές εστίες επιδημιών , ιδιαίτερα αυξημένης παιδικής θνησιμότητας και αναλφαβητισμού.

ΑΝΩΤΑΤΟ ΟΡΙΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ;

Πρέπει , ωστόσο, να υπογραμμίσουμε ότι αυτή η αντίθεση ανάμεσα σε «φτωχές και πλούσιες χώρες» είναι απόλυτα σχετική. Η εξάπλωση των γρήγορων μέσων μεταφοράς και των τεχνολογιών που διευκολύνουν την πλανητική επικοινωνία επιτρέπει σε μικρές ομάδες προνομιούχων κατοίκων των «φτωχών χωρών» να ενταχθούν στην παγκόσμια ελίτ και να κάνουν συχνά την εμφάνισή τους , τόσο στους τόπους όπου πραγματοποιείται η οικονομική δραστηριότητα όσο και σε εκείνους όπου γίνεται η επιδεικτική κατανάλωση.

Από την άλλη πλευρά, στις «πλούσιες χώρες» παρατηρούνται διαστρωματώσεις με μεγάλες αντιθέσεις.

Παρά το γεγονός ότι το κυριότερο χαρακτηριστικό αυτών των χωρών είναι η ύπαρξη μια πολυάριθμης μεσαίας τάξης , η οποία απέκτησε πρόσβαση σε μια ευρύτατη ποικιλία αγαθών που θεωρούνται πλέον σχεδόν αυτονόητα (π.χ. κύρια και εξοχική κατοικία, ειδικευμένη εργασία , υπολογιστής και τηλέφωνο, αυτοκίνητο και συχνή χρήση των διεθνών μέσων μεταφοράς), παρατηρούμε ότι στο περιθώριο αυτής της τάξης αναπτύσσονται νησίδες απόλυτης εξαθλίωσης, οι οποίες

τροφοδοτούνται τακτικά από το μεταναστευτικό ρεύμα που προέρχεται από τις φτωχές χώρες.

Δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή κάποιο όριο που να υποδηλώνει από ποιο σημείο και πέρα ο πλούτος είναι υπερβολικός. Αρκούμεστε απλά να τον καταγράψουμε. Όμως πέρα από το διάλογο για τη φορολόγηση των κινήσεων των κεφαλαίων και των χρηματιστηριακών υπεραξιών, τα οικονομικά σκάνδαλα έφεραν ξανά στην επικαιρότητα την ιδέα να καθιερωθεί ανώτατο όριο αποδοχών των ανώτατων στελεχών των πολυεθνικών στις οποίες να περιλαμβάνονται και τα stock-options (τα μεγάλα πακέτα μετοχών σε ιδιαίτερα προνομιακή τιμή, αντίθετα με τους εργαζόμενους οι οποίοι αγοράζουν τις μετοχές πολύ ακριβότερα).

Από την άλλη πλευρά η μέτρηση της φτώχειας δημιουργεί επίσης πλήθος πολεμικών. Οι περισσότερες χώρες χρησιμοποιούν εθνικούς δείκτες για να υπολογίσουν τη διαφορά με το μέσο εισόδημα ή με ένα υποθετικό «καλάθι της νοικοκυράς» που περιέχει τα ελάχιστα ζωτικά αγαθά. Είναι λοιπόν λογικό να εμφανίζονται διαφορές από κράτος σε κράτος.

Οι δείκτες της Παγκόσμιας Τράπεζας που έχουν δημιουργηθεί με βάση παγκόσμια όρια φτώχειας, δεν είναι καθόλου ικανοποιητικότεροι: ακόμα και αν υπάρξει διόρθωση με τον συνυπολογισμό της αγοραστικής δύναμης ενός δολαρίου σε κάθε χώρα, αυτά τα κριτήρια αποκρύπτουν την απόλυτη εξαθλίωση των αποκλεισμένων των λεγόμενων πλούσιων χωρών, ενώ αντίστροφα οι κάτοικοι ορισμένων αγροτικών περιοχών των υποανάπτυκτων χωρών που δεν κατορθώνουν να αποκτήσουν αυτό το εισόδημα, δεν βρίσκονται αντιμέτωποι με τόσο μεγάλη οικονομική ανασφάλεια.

Αντίθετα τα όρια της φτώχειας έχουν μεγαλύτερο νόημα για τα άτομα που οι συγκρούσεις, οι οικονομικές κρίσεις ή οι οικολογικές καταστροφές αναγκάζουν να μετακινηθούν στις πόλεις, όπου οι ανισότητες είναι ιδιαίτερα οξυμένες.

Η πραγματική μέτρηση της φτώχειας θα πρέπει να περιλαμβάνει εκτός από τα νομισματικά κριτήρια, την πραγματική πρόσβαση σε πόσιμο νερό, τροφή, στέγη, υγεία και εκπαίδευση. Αυτό επιχειρεί να κατορθώσει ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης που δημιούργησε το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την ανάπτυξη.

Επιπλέον θα έπρεπε να επιχειρηθεί η μέτρηση της ανθρώπινης ανάπτυξης ανά περιφέρεια και ανά κοινωνική ομάδα, έτσι ώστε η πραγματικότητα να μην αλλοιώνεται από εθνικούς μέσους όρους.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Σχετικά με το ζήτημα της μετανάστευσης που εξάπτει τα πάθη σχεδόν σε ολόκληρο τον κόσμο, οι στατιστικές είναι ανεπαρκείς. Στις χώρες υποδοχής, ο αριθμός των μεταναστών που φτάνουν δεν είναι πάντα γνωστός, καθώς καταγράφονται μονάχα οι προσφυγές. Στην πατρίδα των μεταναστών, στην καλύτερη περίπτωση ο αριθμός τους αποτελεί αντικείμενο πρόχειρων εκτιμήσεων.

Συνεπώς πρέπει να αρκεστούμε σε αριθμούς που ενδέχεται να παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις από την πραγματικότητα. Σύμφωνα με το ειδικό ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τον πληθυσμό, ο αριθμός των ατόμων που ζουν σε μια ξένη χώρα πέρασε από τα 75 εκατομμύρια το 1965 στα 120 εκατομμύρια το 1990 και στα 150 εκατομμύρια το 2000. βέβαια αυτοί οι αριθμοί είναι σχετικοί: πρόκειται σε όλες τις περιόδους για το 2% του παγκόσμιου πληθυσμού, μια αναλογία που δεν έχει αλλάξει ιδιαίτερα από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από αυτά τα 150 εκατομμύρια, υπολογίζεται ότι τα εννέα δέκατα μετανάστευαν για οικονομικούς λόγους και το ένα δέκατο για πολιτικούς συνήθως εξαιτίας μια ένοπλης σύγκρουσης.

Το καινούριο στοιχείο δεν είναι η έκταση του φαινομένου όσο η γενίκευση των μεταναστευτικών ρευμάτων, η οποία πλέον αφορά σχεδόν όλες τις χώρες του κόσμου. Ανάμεσα στους μετανάστες, οι χειρώνακτες δίνουν σιγά σιγά τη θέση τους σε άτομα με εξειδικευμένες γνώσεις και οι γυναίκες είναι ολοένα περισσότερες. Πολλές από τις μετακινήσεις των μεταναστών αφορούν τεράστιες αποστάσεις με διαδρομές όλο και πιο πολύπλοκες.

Λόγω των περιορισμών που επέβαλαν από την εποχή της δεκαετίας του 1970 οι περισσότερες από τις χώρες του Βορρά, η αναλογία των λαθρομεταναστών είναι σημαντική. Η μεταναστευτική πίεση είναι τόσο ισχυρή, ώστε ορισμένες χώρες-κυρίως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Αυστραλία- επιλέγουν τους μετανάστες που θεωρούν χρήσιμους.

Πίσω από την πολυπλοκότητα των μεταναστευτικών μετακινήσεων προβάλλει μια απλή αρχή: τα μεταναστευτικά ρεύματα δημιουργούνται από τις σημαντικές διαφορές του επιπέδου ζωής, όπως τις αντιλαμβάνονται οι εν δυνάμει μετανάστες.

Από τη δεκαετία του 1980, έχουν αυξηθεί οι χώρες από τις οποίες αναχωρούν οι μετανάστες. Οι χώρες που πλήττονται από αυτό το φαινόμενο είναι κυρίως της Νότιας και της Ανατολικής Ασίας, και ιδιαίτερα η Κίνα και οι Φιλιππίνες. Αυτό το φαινόμενο αφορά επίσης

πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής (ιδίως το Μεξικό, την Κούβα και την Αϊτή), τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή (κυρίως το Μαρόκο, την Τουρκία και την Υεμένη).

Σιγά σιγά αυτή η τάση κυριεύει και την υποσαχάρια Αφρική. Όμως οι χώρες του Νότου δεν είναι οι μόνοι τόποι αναχώρησης μεταναστών. Μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, η μετανάστευση από την Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη έχει αυξηθεί σημαντικά.

Αυξήθηκαν επίσης και οι χώρες υποδοχής μεταναστών με την εμφάνιση νέων πόλων έλξης. Ορισμένες χώρες ασκούν περιορισμένη έλξη, μα περιφερειακό χαρακτήρα, όπως η Ιαπωνία στην Ασία. Ορισμένες άλλες ασκούν έντονη έλξη, η οποία όμως περιορίζεται μονάχα σε μερικές χώρες. Δύο περιοχές ασκούν εντονότατη έλξη στο σύνολο του πλανήτη: η Βόρεια Αμερική και η Δυτική Ευρώπη.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες υπάρχουν τουλάχιστον 25 εκατομμύρια μετανάστες και η χώρα υποδέχεται κάθε χρόνο σχεδόν ένα εκατομμύριο νέους. Οι υπόλοιπες χώρες που έχουν σημαντικό αριθμό μεταναστών είναι η Γερμανία (5 εκατομμύρια), η Γαλλία (πάνω από 4 εκατομμύρια), Σαουδική Αραβία και η Βρετανία (σχεδόν 4 εκατομμύρια η καθεμιά).

Η διεθνής μετανάστευση έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις, καθώς μεγάλο μέρος της αποταμίευσης των μεταναστών διοχετεύεται στη χώρα από την οποία κατάγονται. Συχνά για αυτές τις χώρες, το μεταναστευτικό συνάλλαγμα αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή συναλλάγματος έφτανε τα 70 δισεκατομμύρια δολάρια, όμως είναι πιθανό να έχει διπλασιαστεί αυτός ο αριθμός τα τελευταία χρόνια.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΘΥΣΙΑΖΕΤΑΙ, ΟΙ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ ΠΛΗΘΑΙΝΟΥΝ

Η άνοδος του ποσοστού φοίτησης στα σχολεία δεν επαρκεί. Εξαιτίας της δημογραφικής ανάπτυξης , ο αριθμός των αναλφάβητων είναι μεγαλύτερος από ποτέ. Αυξήθηκε κατά 24% από το 1950 έως το 2000 , περνώντας από τα 705 στα 875 εκατ. , κυρίως στο Νότιο της Ασίας και την Αφρική.

Οι εννέα αναπτυσσόμενες πιο πυκνοκατοικημένες χώρες συγκεντρώνουν τα τρία τέταρτα των αναλφάβητων. Εξάλλου τα δύο τρίτα όσων στερούνται τη δεξιότητα γραφής είναι γυναίκες, γεγονός που οφείλεται στον μαζικό κοινωνικό αποκλεισμό των κοριτσιών από τη φοίτηση σε σχολεία.

Πολύ βαθιές ανισότητες υπάρχουν ανάμεσα σε πόλεις και χωριά, σε μεμονωμένες περιοχές και διοικητικές περιφέρειες, σε εθνικές και γλωσσολογικές ομάδες, σε κοινωνικά στρώματα. Στο Μαρόκο το ποσοστό αναλφαβητισμού ανέρχεται στο 75% στην ύπαιθρο έναντι 37% στις πόλεις , την ώρα που σε ορισμένες πλούσιες χώρες, ο αναλφαβητισμός προοδεύει στο πιο ευάλωτο κομμάτι του πληθυσμού , φτάνοντας τον έναν στους πέντε ενήλικες στις ΗΠΑ, τη Βρετανία και την Ιρλανδία.

ΑΠΟΥΣΙΑ ΦΟΙΤΗΣΗΣ

Στις αρχές λοιπόν του 21^{ου} αιώνα απέναντι στις κοινωνικές, οικονομικές , επιστημονικές και τεχνικές απαιτήσεις , ο πλανήτης μας αντιμετωπίζει τη μαλθουσιανή πολιτική διαρθρωτικής υπό-επένδυσης για τις σημαντικότερες ανάγκες , η οποία εξηγεί τη γιγαντιαία σπατάλη ανθρώπινου δυναμικού : το 1998 οι δημόσιες δαπάνες παγκοσμίως για την εκπαίδευση και την επιμόρφωση ανήλθαν μονάχα στα 1364 δις δολάρια, δηλαδή το 4,6% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Για πολλές κυβερνήσεις και επιχειρήσεις η εκπαίδευση παραμένει έξοδο και όχι αναγκαία και χρήσιμη επένδυση. Η γενική αυτή έλλειψη ωφελεί βεβαίως τις πλούσιες χώρες , όπως μαρτυρεί άλλωστε και «η φυγή φαιάς ουσίας» από τον Νότο ή την Ανατολή προς τον Βορρά και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Στη μαύρη Αφρική και σε ορισμένες από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, το σοκ που προκάλεσαν τα προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής τα οποία επέβαλλε η ΔΝΤ στις δεκαετίες του '80 και του '90 , για να εξοφληθεί το δημόσιο χρέος , ήταν τόσο μεγάλο , που οδήγησε σε μαζική απομάκρυνση από τα σχολεία , λόγω της κατάρρευσης των εκπαιδευτικών συστημάτων.

Η πρόσβαση στη γνώση και την εκπαίδευση , το αναγνωρισμένο αυτό ανθρώπινο δικαίωμα , το οποίο υπερασπίζεται και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η UNESCO , παραμένει μελλοντικό διακύβευμα για τη συνεργασία Βορρά/ Νότου.

Πράγματι , παρακολουθούμε τη διατήρηση πολύ βαθιών ανισοτήτων. Αντιπροσωπεύοντας το 19% του παγκόσμιου πληθυσμού , οι χώρες του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη ξοδεύουν το 84% των παγκόσμιων δαπανών για την εκπαίδευση έναντι του 16% των δαπανών για το 78,4% του πληθυσμού της γης που κατοικεί στις αναπτυσσόμενες χώρες.

ΠΡΟΪΟΝ Η ΓΝΩΣΗ

Ενώ , λοιπόν, ένας κάτοικος χώρας του ΟΟΣΑ επωφελείται 1041 δολαρίων ετησίως , ο κάτοικος μιας αναπτυσσόμενης χώρας διαθέτει 22 φορές λιγότερα κατά μέσο όρο –70 φορές λιγότερα αν κατοικεί στη Νότιο Ασία. Να γιατί σχεδόν 100 εκατομμύρια παιδιά δεν φοιτούν ούτε καν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η παραγωγή, η μετάδοση και ο έλεγχος της γνώσης και της εκπαίδευσης γίνονται καθοριστικά διακυβεύματα για τον παγκόσμιο συσχετισμό δυνάμεων. Παρ' όλο που το 80% των παγκοσμίων πληροφοριών παράγεται από πρακτορεία κατά βάση αγγλοσαξονικά, οι πολυεθνικές των μεγάλων βιομηχανοποιημένων χωρών κατέχουν το 90% του συνόλου των ευρεσιτεχνιών τεχνολογιών και εφευρέσεων.

Η γνώση και η μάθηση γίνονται προϊόντα και εμπορεύματα , τα οποία αντιπροσωπεύουν μια πελώρια αγορά, της οποίας πρέπει να εξασφαλίσουν τον έλεγχο , συμπεριλαμβανομένης και της ανθρώπινης κληρονομιάς ακόμα και σε σχέση με τη ζωή (ανθρώπινο γονιδίωμα, φυτικό και ζωικό γονιδίωμα, Γενετικά Τροποποιημένοι Οργανισμοί, φάρμακα κλπ), όπως άλλωστε μαρτυρούν και οι συζητήσεις στο εσωτερικό του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για τα θέματα βιομηχανικής ευρεσιτεχνίας που σχετίζονται με το εμπόριο. Μένει λοιπόν να χτιστεί η καινούρια συνεταιριστική παγκόσμια τάξη της μάθησης, της εκπαίδευσης και της γνώσης.

Μόνο μερικές πολυεθνικές κυριαρχούν στη βιομηχανία των τηλεπικοινωνιών, ενώ η χρήση του διαδικτύου παραμένει περιορισμένη. Η κινητικότητα των αγαθών και των ατόμων αυξάνει. Όμως οι μεταφορές είναι άνισα μοιρασμένες. Η απελευθέρωση του τομέα, στον οποίο κυριαρχούν μεγάλοι ιδιωτικοί όμιλοι προκάλεσε αλλαγές που έχουν ως αποτέλεσμα να ευνοούνται κάποιες περιοχές και να περιθωριοποιείται ένα μέρος του πλανήτη, με κριτήριο τις επιταγές του κέρδους των εταιρειών. Στη Γη υπάρχουν σήμερα περίπου 5000 γλώσσες. Η «βαρύτητά» τους αποτιμάται με βάση τον αριθμό των ατόμων που τις χρησιμοποιούν, τη ζωτικότητα τους και τις πολιτικο-οικονομικές συνθήκες των χωρών όπου μιλιούνται. Ο κόσμος των μέσων ενημέρωσης και της πληροφορίας χαρακτηρίζεται από το «βάθος των συγχωνεύσεων» στην απορυθμισμένη αγορά, από την άφιξη της ψηφιακής τεχνολογίας καθώς και τη χρηματοδότηση των ανταλλαγών. Η τάση αυτή ξεκίνησε από τα μεγάλα χολιγουντιανά στούντιο, στις αρχές της δεκαετίας του 90 και επεκτάθηκε στο σύνολο του οπτικοακουστικού τομέα. Πού κατέληξε; Στον έλεγχο της πληροφορίας από συγκεκριμένους μεγάλους ομίλους. Ο μαζικός τουρισμός αναπτύχθηκε με ιλιγγιώδη ταχύτητα από τα μέσα του 20ού αιώνα. Οι διεθνείς μετακινήσεις πέρασαν από μερικές δεκάδες εκατομμύρια σε περίπου επτακόσια εκατομμύρια τουρίστες ανάμεσα στο 1950 και το 2000, και η αύξηση αυτή συνεχίζεται. Για πολλές χώρες ο τουρισμός αναδείχθηκε η πρώτη εθνική βιομηχανία. Όμως η «διεθνοποίηση» του τουρισμού κατέδειξε επίσης και τον βαθιά ανισότιμο χαρακτήρα του.

Ο δυναμισμός της οικονομίας μια χώρας δεν προϋποθέτει πλέον έλεγχο των φυσικών πόρων (γεωργικών, δασικών, υδάτινων, ενεργειακών, ορυκτών κ.λ.π.). Ωστόσο η πρόσβαση σε αυτούς εξακολουθεί να ωθεί μερικές χώρες στο να εποφθαλμιούν τους πόρους που δεν διαθέτουν, ενώ τροφοδοτεί και γεωπολιτικές εντάσεις. Με βάση όλες τις δημογραφικές προβλέψεις. Η παραγωγή τροφίμων και το νερό μετατρέπονται σε μείζονα διακυβεύματα... Το διεθνές εμπόριο εξακολουθεί να διογκώνεται με ταχύτερους ρυθμούς από την παγκόσμια παραγωγή, αντανάκλωντας το αυξανόμενο άνοιγμα και την αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών. Η κρίση του 1997, που κατ' αρχάς, έπληξε τις χώρες της Ασίας, επιβράδυνε την εξέλιξη αυτή χωρίς όμως να τη σταματήσει: και η οικονομική ανάπτυξη συνεχίζεται, με τίμημα σοβαρές οικονομικές, κοινωνικές και κυρίως οικολογικές ανισορροπίες. Η παγκοσμιοποίηση προκαλεί αυξανόμενη πόλωση και ιεράρχηση ανάμεσα στις χώρες και τις περιφέρειες, γεγονός που αντανάκλαται και στις διεθνείς εμπορικές ανταλλαγές, όπου κυριαρχούν τρία περιφερειακά σύνολα: η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι χώρες της Βορειοαμερικανικής Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου και οι χώρες της Ανατολικής Ασίας. Αυτή η «Τριάδα», που πραγματοποιεί περισσότερο

από το 75% των ανταλλαγών του παγκόσμιου εμπορίου, έχει ισχυροποιήσει τη θέση της τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Από τη δεκαετία του 1980, η μεγάλη αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων ερμηνεύεται με βάση τη δυναμική σχηματισμού παγκόσμιων ολιγοπωλίων και τις κινήσεις των πολυεθνικών για «εξορθολογισμό» του παραγωγικού μηχανισμού τους. Το παγκόσμιο χρέος αυξάνεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς. Μεταξύ 1970 και 2001, το εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών διογκώθηκε κατά 35 φορές, ενώ το δημόσιο χρέος των Ηνωμένων Πολιτειών και των πιο αναπτυγμένων βιομηχανικά χωρών σχεδόν δεκαπλασιάστηκε. Η εξάπλωση του λαθρεμπορίου, η ισχυροποίηση των εγκληματικών δικτύων και της μαφίας αποτελούν την πιο σκοτεινή όψη της παγκοσμιοποίησης. Η άνθηση του εγκλήματος ωστόσο δεν αποτελεί παρά παθολογική απόφυση της οικονομικής και χρηματιστικής παγκοσμιοποίησης. Οι παράνομες πρακτικές έχουν την αφετηρία τους στο ίδιο το εσωτερικό του συστήματος και απορρέουν από τη λειτουργία του. Ποτέ άλλοτε οι παγκόσμιες ανισότητες δεν υπήρξαν βαθύτερες. Ενώ εξαπλώνονται σε όλους τους τομείς, αφετηρία τους παραμένει ο «πλούτος των εθνών»: οι δείκτες που χρησιμοποιούνται συχνότερα για τη μέτρηση της ανισοκατανομής του πλούτου ανάμεσα στις διάφορες χώρες είναι το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν και το ΑΕΠ ανά κάτοικο. Καθώς το μέσο εισόδημα ποικίλλει σημαντικά από χώρα σε χώρα- στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι 25 φορές υψηλότερο από ότι στην Αϊτή –στον τομέα της κατανάλωσης, οι διεθνείς ανισότητες είναι τεράστιες: συγκλίνουν μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών, αποκλίνουν όμως κραυγαλέα μεταξύ των χωρών που βρίσκονται στις άκρες της κλίμακας των εισοδημάτων. Ποτέ άλλοτε η αντίθεση που προκαλεί ο πλούτος δεν ήταν τόσο έντονη : τα εισοδήματα του 1% του παγκόσμιου πληθυσμού (στο οποίο περιλαμβάνονται λιγότεροι από 50 εκατομμύρια άνθρωποι) αντιστοιχούν στα εισοδήματα των 2,7 δισεκατομμυρίων ανθρώπων του πλανήτη. Η «δημογραφική έκρηξη» που τόσες φορές έχει αναγγελθεί, τελικά δεν θα συμβεί στο βαθμό που προέβλεπαν οι ειδικοί. Ωστόσο θα είναι αρκετά έντονη ώστε να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για την τύχη των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Πολλά εκατομμύρια ανθρώπων εγκαταλείπουν κάθε χρόνο τη χώρα τους για να εγκατασταθούν σε μια άλλη ελπίζοντας ότι εκεί θα βρουν μια καλύτερη ζωή. Τα μεταναστευτικά ρεύματα που δημιουργούνται αφορούν πλέον όλα τα κράτη, αποκαλύπτοντας τις ανισορροπίες που υπάρχουν στον κόσμο. Καθώς επίσης και τις ανισότητες, τις διαχωριστικές γραμμές και τις σφαίρες επιρροής. Τέλος η εκπαίδευση γνώρισε σημαντικές προόδους στις τελευταίες δεκαετίες. Το παγκόσμιο ποσοστό εγγράμματων ενηλίκων πέρασε από το 48% σε περισσότερο από 72% από τη δεκαετία του 70 έως τα τέλη του 20ού αιώνα, χάρη στην άνοδο του ποσοστού

φοίτησης σε σχολεία, το οποίο ανήλθε από το 50% σε περισσότερο από 72%.

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βεργόπουλος Κ., «Η παγκοσμιοποίηση σήμερα», ΑΡΔΗΝ αφιέρωμα, Αθήνα 1998

Βιβλιοθήκη –Εφ. Ελευθεροτυπίας, «Παγκοσμιοποίηση –πέρα από κατηγορώ και αυταπάτες»

Γιανναράς Χ., «Η ευρωπαϊκή πρωτοπορία που αγνοούμε», εφημερίδα Καθημερινή της Κυριακής, 13.10.2000

Διαμαντάκου Π., «Μια νέας μορφής παγκοσμιοποίησης προστατεύει τον πολιτισμό», εφημερίδα Καθημερινή της Κυριακής, 15.11.1998

Le Monde dirломatique, «Το νέο πρόσωπο του κόσμου», εφημερίδα Ελευθεροτυπίας

Νεγρεπόντη- Δελιβάνη Μ., «Συνωμοτική παγκοσμιοποίηση», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001

Πολυχρονόπουλος Π., «Παγκοσμιοποίηση και Δημοκρατία», εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2002

Στεφάνου Ι., Μητούλα Ρ., «Η παγκοσμιοποίηση, η ευρωπαϊκή ενοποίηση και η φυσιογνωμία της Ελληνικής πόλης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003

Defarges P.M., «La mondialisation», P.U.F. 1999

Friedman I. Thomas, «Το Lexus και η ελιά», εκδόσεις Ωκεανίδα, Αθήνα 2001

Giddens A., «Ο κόσμος των ραγδαίων αλλαγών», εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2001